

Kahulugan at Kairalan

Napoleon M. Mabaquiao Jr.

Abstract

This essay is a general analysis of how certain ways of understanding the meaningfulness of words (or how certain ways of explaining how words acquire meaning) can affect beliefs regarding what exists in the world. The main focus is the philosophical controversy regarding the meaning of *general terms*. Accordingly, traditional approaches to this issue disagree on the kinds of entities that ought to exist in order for these terms to be meaningful. The author's analysis of this controversy proceeds as follows. First, it is explained how philosophers classify entities into several kinds and how they generally argue in support of their preference for certain types of entities over others. This discussion also distinguishes the method of *linguistic analysis* from other philosophical methods in dealing with ontological issues (or issues concerning *existence*). Then, the claims and arguments of the traditional accounts of the meaning of general terms are presented and explained. Lastly, these accounts are criticized using the perspective of the *use theory of meaning* of the philosopher Ludwig Wittgenstein. Among others, it is shown that the said accounts all assume the *referential theory of meaning*, which Wittgenstein strongly criticizes. At the latter part, the author also gives his reflections, in the light of this discourse, on the concept of *Filipino* as it relates to the issue of national identity.

Key words: panlahatang salita, kahulugan, kairalan

Ang mga hangganan ng aking wika ay nangangahulugan ng mga hangganan ng aking daigdig.¹

Ludwig Wittgenstein (1961)
Tractatus Logico-Philosophicus

Isang larawan ang nagkulong sa atin. At hindi tayo makalabas dito, dahil ito ay nasa wika natin at ang wika ay tila wala nang humpay na inuulit sa atin ito.²

Ludwig Wittgenstein (1953)
Philosophical Investigations

Panimula

Ang kahalagahan ng wika ay madaling makikita sa pagkakaunawaang naidudulot nito. Ang magpahayag at magpalitan ng mga ideya, opinyon, palagay, hangarin, damdamin, at iba pang mga katulad nito ay likas sa mga tao; at wika ang kasangkapan para sa kaganapan ng kalikasang ito. Subalit sa ilang mga pagkakataon, hindi maikakaila na wika rin ang nagiging dahilan ng mga di-pagkakaunawaan at pagtatalo. Ang isang dahilan ay ito: gaya ng ibang kasangkapan, ang wika ay may mga katangiang nakakaapekto o nakapagpapabago sa anumang paggamitan nito. At ang mga katangiang ito ay maaaring magdulot ng mga kahihinatnan na di-inaasahan o taliwas sa orihinal na layuning nais na makamit sa paggamit ng wika. Gaya ng ginawa ni Wittgenstein (1953), ating ihambing ang paggamit ng mga salita sa paggamit ng mga kagamitang pangkarpintero tulad ng martilyo at plais.³ Karaniwang ginagamit natin ang martilyo at plais upang gumawa ng isang trabaho, at ito ay sa paniniwalang ang mga katangian ng mga kagamitang ito ay akma sa uri ng trabahong gusto nating gawin. Dahil kung hindi, maaaring hindi natin magawa ang nasabing trabaho. Tulad nito, kung hindi akma ang mga salitang gagamitin natin sa gusto nating ipahayag, maaaring magbunga lamang ito ng di-pagkakaunawaan. Tingnan halimbawa ang malimit mangyaring pagtatalo na bunga lamang ng maling pag-aakala sa tunay na gustong ipakahulugan ng mga salitang binitawan, at hindi naman dahil sa may tunay na pagkakaiba sa paniniwala o pagpapahalaga. Masasabi natin, samakatwid, na ang kawalan ng hustong pagkaunawa sa mga katangian ng wika ay maaaring magbunga ng kabiguan na makamit ang layunin sa paggamit nito.

Ang katotohanang nabanggit tungkol sa wika ay isa marahil sa mga dahilan na nag-udyok sa maraming disiplina sa kasalukuyan, tulad ng Pilosopiya, Sikolohiya, Antropolohiya, Linggwistiks, at Teolohiya, na pag-aralan ang kalikasan ng wika kaugnay ng kani-kanilang tema at ayon sa kani-kanilang pamamaraan ng pagsusuri. Sa disiplina ng Pilosopiya, o, sa partikular, sa isang sangay ng Pilosopiya na tinatawag na Pilosopiya ng Wika, ang pag-aaral ng wika ay nakatuon sa pagsusuri kung paano nagiging makahulugan ang mga salita. Bukod sa layuning maiwasan ang mga di-makabuluhang pagtatalo na dulot ng di-malinaw na paggamit ng wika, ang isa pang layunin ng ganitong proyekto ay ang suriin ang mga batayan ng mga paniniwala tungkol sa mga bagay na pinaniniwalaang umiiral sa daigdig. Ang huling layunin ay hango sa palagay na ang isang pamamaraan ng pag-unawa sa pagka-makahulugan ng mga salita ay nagbubunga ng

isang posisyong ontolohikal (*ontological position*)—isang posisyon tungkol sa kung anong mga bagay ang pinaniniwalaang umiiral sa daigdig.⁵

Ang pag-aaral sa kalikasan ng wika kaugnay ng pagsusuri ng mga suliraning ontolohikal ay kakabit ng pangyayaring naganap sa kasaysayan ng Pilosopiya sa pagdating ng ika-20 siglo. Makikita sa nakaraan ng Pilosopiya na iba-iba ang naging batayan ng mga pilosopo sa pagsusuri ng mga suliraning pilosopikal. Ang ilan sa mga ito ay ang mga sumusunod: ang iba't ibang uri ng ating mga ideya o konsepto, ang estruktura o ang mga kategorya ng ating pag-iisip, ang kabuluhan ng mga katotohanan sa buhay tulad ng kamatayan at kalayaan, at ang praktikal o pragmatikong pakikitungo sa buhay at sa mga katotohanan nito. Subalit sa pagdating ng nabanggit na siglo, nagkaroon ng masiglang pagtuon sa pag-aaral ng kalikasan ng wika kaugnay ng mga pagsusuri ng mga suliraning pilosopikal.⁶ (Ang pangyayaring ito ay tinawag ni Richard Rorty (1967) na *linguistic turn*.) At ang isang maaaring dahilan nito ay ang kaalaman na ang ating kamalayan ay mahigpit na nakaugnay sa ating wikang ginagamit, o ang kaalaman na malaki ang kinalaman ng wikang ating ginagamit sa ating mga paniniwala.⁷

Ang isang kontekstong kakikitaan ng kaugnayan ng wika sa mga paniniwalang ontolohikal ay ang mainit na pagtatalo ng mga pilosopo sa kahulugan ng mga *panlahatang salita* (*universal/general terms*). Ang mga panlahatang salita, na karaniwang kinabibilangan ng mga *pangngalang pambalana* (*common nouns*) tulad ng mga salitang “tao” at “hayop,” at ng mga *pang-uri* (*adjectives*) tulad ng mga salitang “pula” at “malaya,”⁸ ay karaniwang pinag-iiba sa mga *pangalang pantangi* (*proper names*). Ang mga pangalang pantangi ay karaniwan namang kinabibilangan ng mga *pangngalang pantangi* (*proper nouns*) tulad ng mga salitang “Roland” at “Gina.” Bukod sa mga pangngalang pantangi, bagama't may mga pagtatalo ang ilang mga pilosopo, ang isa pang uri ng mga salita na para sa ilang mga pilosopo ay mga pangalang pantangi rin ay ang tinatawag na mga *paglalarawang tiyak* (*definite descriptions*) tulad ng mga sumusunod: “ang kasalukuyang pangulo ng Pilipinas,” “ang pinakamataas na bundok sa Pilipinas,” at “ang sumulat ng *Noli Me Tangere*.”⁹ Ang mga pangalang pantangi ay pinaniniwalaang tumutukoy sa iisang partikular na bagay, samantalang ang mga panlahatang salita naman ay ginagamit upang magpahayag ng mga bagay tungkol sa mga tinutukoy ng mga pangalang pantangi. Halimbawa, sa mga pangugusap na “Si Andres Bonifacio ay isang bayani” at “Si Jose Rizal ay isang bayani,” ang mga pangalang pantangi na

“Andres Bonifacio” at “Jose Rizal” ay tumutukoy sa iisang partikular na tao (isang partikular na taong tinatawag sa pangalan na “Andres Bonifacio” at isang partikular na taong tinatawag sa pangalan na “Jose Rizal”); samantalang ang panlahatang salita na “bayani” naman ay nagpapahayag ng isang katangian (ang katangiang pagiging bayani) tungkol sa mga partikular na taong tinutukoy ng mga nabanggit na pangalang pantangi.

- Ang naging katanungan tungkol sa mga panlahatang salita ay ito: kung ang mga pangalang pantangi ay tumutukoy sa iisang partikular na bagay sa mundo, anong uri naman ng mga bagay ang tinutukoy ng mga panlahatang salita? Sa isang sanaysay na pinamagatang “The World Of Universals,” ipinaliwanag ni Bertrand Russell (1980) kung paano umusbong ang ganitong suliranin sa pilosopiya ni Plato. Ito ang kanyang sinabi:

Ang suliranin para kay Plato ay humigit-kumulang umusbong sa sumusunod na pamamaraan. Tingnan natin, halimbawa, ang konsepto ng *katarungan*. Kung itatanong natin sa ating mga sarili kung ano ang katarungan, natural na magpatuloy tayo sa pagsasaalang-alang nito, niyan, at ng iba pang makatarungang gawa, sa layuning matuklasan natin ang ipinagkapareho ng mga ito. Kailangang taglay ng mga gawang ito ang isang parehong kalikasan, na matatagpuan sa kung ano man ang makatarungan at wala nang iba. Ang parehong kalikasang ito, na sa pamamagitan nito ay makatarungan ang lahat ng mga nasabing gawa, ay ang katarungan mismo, ang purong esensiya kung saan ang pagkakahalo nito sa mga katotohanan sa ordinaryong buhay ay nagbubunga ng iba’t ibang makatarungang gawa. Ganoon din sa ibang mga salita na maaaring masabi sa mga ordinaryong katotohanan, tulad halimbawa ng ‘kaputian.’ Ang salitang ito ay masasabi sa ilang mga partikular na bagay dahil taglay ng mga bagay na ito ang isang parehong kalikasan o esensiya. Ang purong esensiya na ito ay ang tinatawag ni Plato na “ideya” o “porma.”¹⁰ (p. 52)

Ang kasagutan ni Plato ay isa lamang sa iba’t ibang kasagutan ng iba pang mga pilosopo sa nasabing suliranin, na nagbunga ng iba’t ibang mga posisyong ontolohikal.

Dalawa ang layunin ng sanaysay na ito. Una, ang maipakita kung paano nagbunga ng iba’t ibang posisyong ontolohikal ang iba’t ibang

pamamaraan ng pagpapaliwanag sa kahulugan ng mga panlahatang salita. Ikalawa, ang suriin ang mga batayan ng mga pamamaraang ito sa pananaw ng teorya ng kahulugan ni Wittgenstein.¹¹ Nahahati sa tatlong bahagi ang sanaysay na ito. Sa unang bahagi, tatalakayin ko ang tatlong uri ng mga bagay na karaniwang pinaniniwalaang umiiral at ang mga batayang ginagamit ng mga pilosopo sa pag-iiba ng mga bagay na ito. Kaugnay ng mga batayan sa pag-iiba ng mga bagay na umiiral, ako ay magbibigay ng mga halimbawa ng mga pagtatalong nagmula sa usaping ito at ng mga posisyong ontolohikal na umusbong mula sa mga pagtatalong ito. Ang usaping ito ay magbibigay-linaw rin sa pagkakaiba ng pamamaraan ng linggwistikong pagsusuri (*linguistic analysis*) sa iba pang mga pamamaraang pilosopikal sa pagtalakay ng mga suliraning ontolohikal. Sa ikalawang bahagi, tatalakayin ko naman ang tatlong prominenteng pananaw o pamamaraan ng pagsusuri ng kahulugan ng mga panlahatang salita. At sa ikatlong bahagi, tatalakayin ko ang teorya ng kahulugan ni Wittgenstein at ang aplikasyon nito sa mga pagtatalo tungkol sa pagiging makahulugan ng mga panlahatang salita.

Mga bagay na umiiral

Mga batayan ng pagkakaiba ng mga bagay na umiiral

Batay sa pangkalahatang talakayan ng mga pilosopo, ang mga bagay na karaniwang sinasabing umiiral ay may tatlong uri o kategorya. Ito ay ang mga bagay na *pisikal* (o mga konkretong bagay), mga bagay na *mental* (o mga konseptuwal na bagay), at mga bagay na *metapisikal* (o mga abstraktong bagay). Bilang mga halimbawa, mula sa pangkaraniwang pananaw (*pre-philosophical standpoint*),¹² ang mga bagay na tulad ng mesa, silya, kompyuter, at puno ay tinatawag na mga konkretong bagay; ang mga bagay na tulad ng mga ideya o kaya naman ay mga bagay na umiiral sa panaginip, ilusyon, imahinasyon, alaala, at iba pang uri o proseso ng kamalayan ay pinaniniwalaang pawang mga konseptuwal na bagay lamang; at ang mga bagay naman na tulad ng Diyos, kaluluwa, isip ng tao, mga numero, at *gravity* ay pinananiniwalaan na mga abstraktong bagay.

Sa mga pamamaraan ng pag-iiba na ginagamit ng mga pilosopo ukol sa nasabing tatlong uri ng mga bagay, ang mga sumusunod ay mapapansing malimit:

1. Una, kung ang isang bagay ay umiiral sa loob o labas ng ating isip o kamalayan.
2. Pangalawa, kung ang batayan ng ating paniniwala sa pag-iral ng isang bagay ay ang ating katwiran o mga pandama.
3. Pangatlo, kung ang isang bagay ay umiiral sa loob ng panahon at espasyo (*time and space*).

Batay sa una, agad-agad nating maikakategorya ang mga bagay na mental bilang mga bagay na umiiral sa loob ng ating kamalayan, at ang mga bagay na pisikal at metapisikal bilang mga bagay na umiiral sa labas ng ating kamalayan. Kaugnay ng batayang ito, maaaring itanong kung ano ang ibig sabihin ng pagiging nasa loob o nasa labas ng ating kamalayan. Sa aking pagkaunawa, dalawa ang ibig sabihin nito para sa mga pilosopo. Ang una ay may kinalaman sa kung ang ating kaalaman sa pag-iral ng isang bagay ay pansarili o pampubliko. Alinsunod dito, ang kaalaman sa mga bagay na umiiral sa loob ng kamalayan ay pansarili; samantalang ang kaalaman naman sa mga bagay na umiiral sa labas ng kamalayan ay pampubliko. At ang pangalawa ay may kinalaman sa kung ang pag-iral ng isang bagay ay nakasalalay o di-nakasalalay sa ating kamalayan. Alinsunod naman dito, ang pag-iral ng mga bagay na umiiral sa loob ng kamalayan ay nakasalalay sa kamalayan; samantalang ang pag-iral naman ng mga bagay na umiiral sa labas ng kamalayan ay di-nakasalalay sa kamalayan.

Ang ating kaalaman sa pag-iral ng isang bagay ay sinasabing pansarili kung tayo lamang ang may tuwirang kaalaman nito. Halimbawa, tayo lamang ang may tuwirang kaalaman sa ating mga iniisip. Ang kaalaman ng ibang tao sa ating mga iniisip ay bunga na lamang ng kanilang paghihinuha sa kahulugan ng ating mga pahayag o ng ating mga kilos.¹³ Sa kabilang banda, ang ating kaalaman sa pag-iral ng isang bagay ay masasabing pampubliko kung hindi lang tayo ang may tuwirang kaalaman dito. Ibig sabihin, sino man ang gustong makaalam kung ang isang bagay ay umiiral, tulad ng kung ang silya ay umiiral sa loob ng silid, kung mayroong pusa sa hardin, o kaya naman ay kung mayroong Diyos, ay may kalayaan na magkaroon ng kaalaman nito. Hindi natin maaaring solohin o ipagkait sa iba ang ganitong kaalaman.¹⁴

Dumako naman tayo sa pangalawang ibig sabihin ng pag-iral sa loob at labas ng kamalayan, na may kinalaman sa kung ang pag-iral ng isang bagay ay nakasalalay o di-nakasalalay sa kamalayan. Pansinin natin

mulí ang mga bagay na mental tulad ng mga ideya. Sinasabi lang natin na may ideya tayo, o kaya naman, umiiral sa loob ng ating kamalayan ang isang ideya habang tayo ay may kamalayan nito, o habang iniisip natin ito. Maaari nating sabihin na ang isang ideya, kahit wala na tayong kamalayan nito, ay patuloy na umiiral sa ating alaala o memorya. Dito, iniintindi natin ang memorya na parang isang bodega o bangko na pinag-iimbakan o pinagdedepositohan ng ating mga ideya, na maaari nating kunin o ibalik sa kamalayan kung gusto natin. Ngunit masasabi lang natin na ang isang ideya ay patuloy na umiiral sa ating memorya kung maaalala natin ito. Samakatwid, kahit tayo ay may tinatawag na memorya, totoo pa rin na masasabi lang natin na ang isang ideya ay umiiral lamang habang tayo ay may kamalayan nito.

Sa kabilang banda, ang pag-iral ng mga bagay na pisikal at metapisikal ay hindi masasabing nakasalalay sa ating kamalayan. Ito ay dahil sa ating paniniwala na ang mga bagay na ito ay patuloy na umiiral kahit wala na tayong kamalayan sa mga nasabing bagay. Naniniwala tayo, halimbawa, na kapag lumabas tayo sa isang silid, ang silyang kakikita lang natin sa loob ng nasabing silid ay hindi biglang mawawala. O kaya naman, kapag sinabi natin na umiiral ang Diyos, hindi natin ibig sabihin na umiiral lamang ang Diyos habang iniisip natin Siya. Sa katunayan, sinasabi pa nga natin tungkol sa ilang mga bagay na metapisikal (tulad na nga ng Diyos) at pisikal (tulad ng daigdig) na ang mga ito ay naririyán na bago pa man nagkaroon ng mga tao na nagkamalay sa pag-iral ng mga ito.

Tumungo tayo ngayon sa pangalawang pamamaraan ng pag-iiba ng mga bagay na umiiral. Ito ay kung ang batayan ng ating paniniwala sa pag-iral ng isang bagay ay ang ating katwiran o mga pandama. Bago ang lahat, makatutulong na linawin na ang ating mga pandama ay inuuri ng ilang mga pilosopo sa dalawa: ang panlabas at ang panloob.¹⁵ Ang mga panlabas na pandama ay tumutukoy sa karaniwang tinatawag na limang pandama. Tinatawag na panlabas ang mga pandamang ito dahil ang mga bagay na nadarama ng mga ito ay mga bagay na pinaniniwalaang nasa labas ng ating katawan. Samantala, ang mga panloob na pandama ay yaong mga pandama na ang mga bagay na nadarama naman ay pinaniniwalaang nasa loob ng katawan, tulad ng mga pakiramdam ng galak at sakit, mga proseso ng kamalayan, at iba pang mga panloob na karanasan. Tingnan natin ngayon kung paano napag-iiba ang mga bagay na umiiral ayon sa ganitong pamamaraan.

Para sa mga bagay na pisikal, malinaw na ang pinakabatayan ng ating paniniwala sa pag-iral ng mga bagay na ito ay ang ating mga panlabas na pandama. Halimbawa, kung gusto nating malaman kung may silya sa loob ng isang silid, ang kailangan lamang nating gawin ay pumunta sa loob ng nasabing silid at tingnan kung mayroon ngang silya. Para naman sa mga bagay na metapisikal, ang batayan ng ating paniniwala sa pag-iral ng mga ito ay hindi ang ating mga pandama, dahil ang mga ito ay sadyang hindi nadarama. Sa halip, pinaniniwalaang umiiral ang mga bagay na ito dahil ang mga ito ay sinasabing hango sa katwiran, o, sa mas eksaktong pananalita, ang mga bagay na ito ay kailangan ng katwiran upang maipaliwanag ang ilang paniniwala tungkol sa mga bagay na nararanasan. Halimbawa, pinaniniwalaan ang pag-iral ng Diyos upang maipaliwanag ang ilang mga paniniwala tungkol sa pag-iral ng mundo—tulad ng, ang mundo ay may simula at katapusan, may maselang disenyo, at may pinatutunguhang direksiyon.¹⁶ Mayroon namang mga pilosopo na ipinapalagay na kailangang maniwala sa Diyos upang maipaliwanag ang pag-iral ng ilang mga konsepto, tulad ng mga konsepto o ideya ng kasakdalan (*perfection*)¹⁷ at ng panlahatang prinsipyo ng moralidad.¹⁸

Makatutulong sa usapin ng mga bagay na metapisikal ang paliwanag ng isang siyentipiko tungkol sa batayan nila sa paniniwala sa pag-iral ng mga bagay na hindi nadarama tulad ng *black holes* sa kalawakan.¹⁹ Ayon sa siyentipikong ito, halimbawa raw ay mayroon tayong pinanonood na isang taong nagsasayaw. Ipagpalagay natin na ang taong ito ay biglang nagsayaw sa pamamaraan na para bang mayroon siyang kapareha. May mga kilos siyang uudyok sa atin para sabihing magaling siyang umarte. Subalit, halimbawa, may mga kilos din siya na imposibleng magawa ng isang taong nagsasayaw kung wala talaga siyang kapareha. Maaaring ang mga kilos na ito ay kinabibilangan ng paghagis at pagsalo sa isang sumasayaw. Sa ganitong pangyayari, ang maaaring paliwanag ay mayroon nga siyang kapareha, kaya nga lamang ang kaparehang ito ay hindi nadarama ng ating mga pandama. Kung ganito, masasabi nating isa itong metapisikal na kapareha.

At para naman sa mga mental na bagay, kailangan muna tayong gumawa ng pag-iiba sa pagitan ng mga bagay na mental sa sarili nating kamalayan at ng mga bagay na mental sa kamalayan ng iba. Ang pinakabatayan ng ating paniniwala sa pag-iral ng mga bagay na mental sa sarili nating kamalayan ay ang ating panloob na karanasan, na walang iba kundi ang mga proseso sa loob ng ating kamalayan, tulad ng imahinasyon,

pagdududa, pag-aalaala, pagmumuni-muni, at pagsusuri. Samantala, ang pinakabatayan naman ng ating paniniwala sa pag-iral ng mga bagay na mental ng ibang tao ay pareho ng ating batayan ng ating paniniwala sa pag-iral ng mga abstraktong bagay. Ito ay dahil sa wala tayong tuwirang karanasan sa kamalayan ng ibang tao. Subalit, sinasabi natin na ang ibang tao ay may kamalayan at may mga bagay na mental sa loob ng kanilang kamalayan upang maipaliwanag ang kahulugan ng kanilang mga kilos o mga pahayag. Halimbawa, kapag ang isang tao ay masaya, malungkot, galit, o aburido sa kanyang mga kilos o pananalita, sinasabi natin na ito ay dahil sa mga bagay na nasa loob ng kanyang kamalayan.

Tumungo naman tayo sa pangatlong pamamaraan ng pag-iiba ng mga bagay na sinasabing umiiral. Ito ay kung ang pag-iral ng isang bagay ay nasa loob ng panahon at espasyo. Bago ang lahat, makatutulong na linawin muna natin ang ibig sabihin ng pag-iral sa loob ng panahon at espasyo. Batay sa mga talakayan ng mga pilosopo, kapag sinabi natin na ang pag-iral ng isang bagay ay nasa loob ng panahon at espasyo, ang ibig sabihin nito, ang nabanggit na bagay ay may anyong (hugis at laki) nagbabago.²⁰ Ang pagkakaroon ng anyo ng isang bagay ay ang manipestasyon ng pagiging nasa loob ng espasyo; at ang pagbabago ng anyong ito ay ang manipestasyon naman ng pagiging nasa loob ng panahon. At ang kabaligtaran nito, kapag sinasabi natin na ang isang bagay ay hindi umiiral sa loob ng panahon at espasyo, ang ibig sabihin nito, ang nabanggit na bagay ay walang anyong nagbabago.

Ayon sa nabanggit na batayan, ang mga konkretong bagay ay walang kaduda-dudang umiiral sa loob ng panahon at espasyo, dahil ang mga bagay na ito ay may anyong nagbabago. Samantala, ang mga abstraktong bagay naman ay malinaw na mga bagay na di-umiiral sa loob ng panahon at espasyo, dahil ang mga bagay na ito ay walang anyong nagbabago. Sa katayuan naman ng mga mental na bagay, depende ito sa kung anong uri ang ating tinutukoy. Ito ay dahil sa ang mga mental na bagay, tulad ng mga ideya, ay sinasabing kumakatawan sa mga bagay na umiiral sa labas ng kamalayan. Kalimitan, kung ang ideya ay kumakatawan sa isang bagay na pisikal, ang nasabing ideya ay tinatawag na konkretong ideya.²¹ At kung ang ideya naman ay kumakatawan sa isang bagay na metapisikal, ang nasabing ideya ay tinatawag na metapisikal o abstraktong ideya.²² Ngayon, kung ang ating tinutukoy ay ang mga pisikal na ideya, tulad ng ideya ng isang konkretong silya, ang mga mental na bagay na ito ay masasabing umiiral sa loob ng panahon at espasyo, dahil ang mga ito ay

may anyong nagbabago, gaya rin ng mga bagay na pisikal na kinakatawan ng mga ideyang ito. At kung ang ating tinutukoy naman ay ang mga abstraktong ideya, tulad ng ideya ng Diyos at *gravity*, ang mga ito ay di-umiiral sa loob ng panahon at espasyo, dahil ang mga ito ay walang hugis at laki, at di-nagbabago gaya ng mga abstraktong bagay na kinakatawan ng mga ideyang ito.

Ilang pagtatalo ng mga pilosopo: Kairalang tunay at di-tunay

Ngayon, bagama't may malawak na pagkakasundo sa kung paano inuuri ang mga bagay na umiiral, mayroon namang mainit na pagtatalo tungkol sa kung ano o ano-ano ang mga bagay na tunay na umiiral. Ang mga pagtatalong ito ay bunga ng obserbasyon na, bukod sa nabanggit na tatlong pamamaraan ng pag-iral, mayroon pang dalawang magkasalungat na pamamaraan ng pag-iral. Ang una ay tumutukoy sa uri ng pag-iral kung saan ang pag-iral ng isang bagay ay nakasalalay sa pag-iral ng ibang bagay. Nangangahulugan ito na kapag hindi na umiiral ang bagay kung saan nakasalalay ang pag-iral ng isang bagay, hindi na rin ito iiral. Ang pangalawa naman ay tumutukoy sa uri ng pag-iral kung saan ang pag-iral ng isang bagay ay hindi nakasalalay sa pag-iral ng ibang bagay. Nangangahulugan naman ito na kahit hindi na umiiral ang mga bagay na nakasalalay dito, mananatiling umiiral ito. Ang unang pamamaraan ng pag-iral ay hindi itunuturing na tunay na pag-iral. Maaari natin itong tawaging *kairalang nakasalalay (dependent existence)*. Samantala, ang ikalawang pamamaraan ang siyang itinuturing na tunay na pag-iral at maaari naman natin itong tawaging *kairalang di-nakasalalay (independent existence)*.

Bilang halimbawa, mula muli sa pangkaraniwang pananaw, ipagpalagay natin ang pag-iral ng isang grupo ng mga bagay. Ipagpalagay natin na gumawa tayo ng isang grupo ng mga bagay ayon sa mga katangian ng mga bagay na ito. Ang pag-iral ng grupong ito ay kakaiba sa pag-iral ng mga bagay na bumubuo nito. Ang pag-iral ng grupo ay nakasalalay lamang sa pag-iral ng mga bagay na bumubuo nito, dahil kung hindi na umiiral ang mga bagay na ito, hindi na rin iiral ang grupong ito. Samantala, ang mga bagay na bumubuo sa grupo ay mananatiling umiiral kahit hindi na umiiral ang grupo—kung binuwag na natin ang nasabing grupo o kaya naman ay gumawa na tayo ng panibagong grupo. Sa kontekstong ito, ang pag-iral ng grupo ay kairalang nakasalalay; samantalang ang pag-iral naman ng mga bagay na bumubuo ng grupo ay kairalang di-nakasalalay.

Ayon sa kaibahan ng kairalang nakasalalay sa kairalang, di-nakasalalay, nagkaroon ng mga katanungan: (1) Ilan ang mga bagay na tunay na umiiral? (2) Ilan ang uri ng mga bagay na tunay na umiiral? at (3) Ano o ano-ano ang uri ng mga bagay na tunay na umiiral? Ang iba't ibang kasagutan ng mga pilosopo sa mga tanong na ito ay nagbigay-daan sa iba't ibang mga posisyong ontolohikal. Tingnan natin ang ilan sa mga prominenteng posisyong ito.

Para sa unang katanungan, dalawa ang naging posisyon: ang Monismo at Pluralismo. Ayon sa Monismo, iisa lamang ang tunay na umiiral. Ang ilan sa mga pilosopong sumusuporta nito ay sina Parmenides, Spinoza, at Hegel. Ayon naman sa Pluralismo, marami ang tunay na umiiral. At ang ilan sa mga pilosopong sumusuporta nito ay sina Democritus, Leibniz, at Russell. Para naman sa ikalawang katanungan, dalawa rin ang naging prominenteng posisyon: ang Monismo at Dualismo. Ayon sa Monismo, iisang uri lamang ang tunay na umiiral; at ayon naman sa Dualismo, dalawa. Bagama't tatlong uri ang mga bagay na umiiral, sa katanungang ito, ang pinagtatalunan lamang na umiiral nang tunay ay sa pagitan ng mga abstraktong bagay at mga konkretong bagay. Ito ay dahil sa ang pag-iral ng mga konsepto ay pinaniniwalaang nakasalalay sa pag-iral ng kamalayan, kaya ang pag-iral ng mga bagay na ito ay pinaniniwalaang di-tunay. Dumako naman tayo sa ikatlong katanungan tungkol sa uri ng mga bagay na tunay na umiiral. Balikan natin ang Monismo at Dualismo. Ayon muli sa Monismo, iisang uri lamang ang tunay na umiiral. Sa tanong na anong uri naman ang iisang uri na ito, dalawa ang naging posisyon: ang Materyalismo at Ideyalismo. Ayon sa Materyalismo, ang mga bagay na pisikal lamang ang tunay na umiiral. Ang ilan sa mga pilosopong sumusuporta nito ay sina Democritus, Hume, at Marx. Ayon naman sa Ideyalismo, ang mga abstraktong bagay lamang ang tunay na umiiral. Nabibilang sa mga pilosopong sumusuporta dito sina Plato, Berkeley, at Hegel.

Isang malaking suliranin sa ganitong pagtatalo ay kung ano-ano ang nararapat na batayan sa pagtanggap o pagtanggap sa isang posisyong ontolohikal. Sari-sari ang mga batayang pinag-uusapan ng mga pilosopo. Ang ilan ay ang mga sumusunod: ang mga pang-araw-araw na paniniwala o ang pananaw ng sentido komon (*views of common sense*),²³ ang mga konkreto o praktikal na benepisyong ng isang paniniwala (ang batayan ng Pragmatismo),²⁴ lohikal na pagkakaugma ng mga paniniwala (*logical coherence of beliefs*—ang batayan ng Rasyonalismo), at karanasan ng mga

pandama (ang batayan ng Empirisismo). Ang isa pang pagtatalo ay tungkol sa kung ano talaga ang ibig sabihin ng mga kritikal na katawagan na tulad ng “isip o kamalayan ng tao” (*mind*), “panahon at espasyo” (*time and space*), “lohikal na katakdaan” (*logical necessity*), at “karanasan” (*experience*). Ang malimit na mga tanong ukol dito ay ito: “Ang isip ng tao ba ay tumutukoy sa isang bagay na metapisikal, o sa isang koleksiyon ng mga mental na bagay (o proseso) lamang?” “Ang panahon at espasyo ba ay mga katangian ng mga bagay na ating nararanasan, o mga katangian lamang ng ating mga pandama?” “Ang lohikal na katakdaan ba ay katangian ng mga bagay na ating nararanasan, katangian lamang ng ating isip, o katangian lamang ng ating wika?” at “Ang karanasan ba ng ating mga pandama ay tapat sa anyo ng mga bagay na ating nararanasan o nahahaluan na ng ating mga pananaw at mga pagpapahalaga?”

Ang kahulugan ng mga panlahatang salita

Bukod sa mga nabanggit na pagtatalo, mayroon ding pagtatalo na nakasentro sa katanungan tungkol lamang sa pag-iral ng isang uri ng mga abstraktong bagay—ang tinatawag na mga *unibersal* (*universals*). Ang mga unibersal, ayon sa isang pananaw (ang pananaw ng Realismo, na ating ipaliliwanag mamaya), ay ang mga bagay na tinutukoy ng mga panaguri o ng mga salita sa mga panaguri na nagpapahayag ng mga katangian tungkol sa mga simuno sa mga pahayag. Ang mga salitang ito ay tumutukoy sa mga panlahatang salita. At tulad ng nabanggit sa panimula, ang mga panlahatang salita ay karaniwang kinabibilangan ng mga pangngalang pambalana at mga pang-uri. Ang naging batayan hinggil sa pagtatalo ukol sa pag-iral ng mga unibersal ay kung kailangan ang paniniwala sa pag-iral ng mga bagay na ito sa pagpapaliwanag ng kahulugan ng mga panlahatang salita.

Ayon sa isang teorya ng kahulugan—ang tinatawag na *reperensiyal na teorya ng kahulugan* (*referential theory of meaning*), ang kahulugan ng isang pahayag ay binubuo ng mga kahulugan ng mga salitang bumubuo nito, na nahahati sa simuno at panaguri. At ang kahulugan ng mga simuno at panaguri ay pinaniniwalaang ang mga bagay na tinutukoy ng mga ito. Sa isang simpleng pangungusap na tulad ng “Si Alex ay tao,” ang kahulugan ng simuno ay pinaniniwalaang ang isang partikular na tao na tinutukoy nito at ang kahulugan naman ng panaguri ay ang tinutukoy nitong katangian na taglay ng bagay na tinutukoy ng simuno. Sinasabing tama

ang pahayag kung totoo ngang taglay ng taong nagngangalang Alex ang katangiang pagiging tao, at mali naman kung hindi. Subalit, kung ang simuno o ang panaguri ay walang kahulugan, na sa kontekstong ito ay nangangahulugang ang mga ito ay hindi tumutukoy sa mga bagay na umiiral, sinasabing wala ring kahulugan ang buong pahayag. Dito, ang salitang "Alex" ay tinatawag na isang pangalang pantangi dahil sa paniniwalang tumutukoy ito sa iisa at wala ng iba pang tao. At ang salitang "tao" naman sa panaguri ay tinatawag na isang pangalang pambalana o panlahatang salita, dahil sa ang salitang ito, bukod sa maaaring sabihin tungkol kay Alex, ay maaari ring sabihin tungkol sa tinutukoy ng iba pang mga pangalang pantangi tulad ng "Kathy" at "Maia." Ang isa pang halimbawa ay ang salitang "pula" sa mga pahayag na "Ang medyas ay kulay pula," "Ang kotse ay kulay pula," at "Ang T-shirt ni Jun ay kulay pula." Ang medyas, T-shirt, at kotse ay may iisang katangian—ang pagiging pula. Ang pagiging pula ay pinaniniwalaang iisang bagay lamang na pinagsasaluhan ng mga nabanggit na mga bagay.

Ang bumagabag sa pag-iisip ng ilang pilosopo ay kung paano nangyari na ang katangiang pula, bagama't iisa lamang, ay maaaring taglayin ng maraming bagay nang sabay-sabay. Ang naging sagot ng pilosopong si Plato, na naging modelo ng posisyong Realismo, ay isang abstraktong bagay ang katangiang pula at ang kapulahan ng mga bagay na konkreto na tulad ng mga medyas, T-shirt o kotse ay pawang mga indibiduwal na manipestasyon (*instantiations*) lamang ng abstraktong bagay (bagay na metapisikal) na pula. At ang iisang abstraktong bagay na ito ay ang tinatawag na "unibersal."²⁵ Ang mga unibersal, bilang mga abstraktong bagay, ay hindi nadarama ng ating mga pandama, umiiral sa labas ng kamalayan, at hindi umiiral sa loob ng panahon at espasyo. Kaya, ayon pa kay Plato, ang mga nakikita nating mga pula ay hindi tunay na umiiral dahil ang mga ito ay pawang mga manipestasyon lamang ng iisang abstraktong bagay—na siyang tunay na umiiral. Paliwanag nga ni Russell (1980):

Ang 'ideyang' *katarungan* ay di-katulad ng anumang bagay na makatarungan: ito ay bagay na kakaiba sa mga partikular na bagay.... Bilang hindi partikular na bagay, hindi ito maaaring umiiral sa daigdig ng pandama. Bukod dito, ito ay hindi panandalian o nagbabago tulad ng mga bagay na nadarama.... Ang totoong daigdig, para kay Plato, ay ang daigdig ng mga ideya....²⁶ (pp. 52-53)

Ngayon, sa tanong na kung mayroon ngang mga unibersal, tatlo ang naging mga prominenteng posisyong ontolohikal. Ang una ay tinatawag na Realismo (o Metapisikal na Pananaw), na nagpapalagay na ang mga unibersal ay tunay na umiiral bilang mga bagay na tinutukoy o kahulugan ng mga panlahatang salita. Ito ang posisyon ni Plato at ng mga pilosopong sang-ayon sa kanya sa ganitong usapin. Sa larangan ng Lohika at Pilosopiya ng Matematika, ang ganitong posisyon ay sinang-ayunan din ng mga pilosopong katulad nina Russell at Frege.

Ang ikalawa ay tinatawag na Konseptuwalismo (o Mentalismong Pananaw), na nagpapalagay na ang mga unibersal ay hindi umiiral at ang kahulugan ng mga panlahatang salita ay maipapaliwanag sa pamamagitan ng pagtukoy nito sa pawang mga ideya o konsepto, na tinatawag sa pangalan na mga *panlahatang ideya (general ideas)*. Ang isa sa mga prominenteng pilosopo na sang-ayon sa ganitong pananaw ay si John Locke. Ayon kay Locke, ang mga panlahatang ideya ay galing sa mga partikular na ideya (ideya ng mga partikular na bagay sa mundo); at nagkakaroon tayo ng mga panlahatang ideya sa pamamagitan ng proseso ng *abstraksiyon (abstraction)*. Sa pangkalahatan, sa prosesong ito, inihiwalay ang mga katangiang pareho sa mga katangiang magkakaiba sa isang grupo ng mga partikular na ideya; at ang mga katangiang pareho ang siyang bumubuo ng mga panlahatang ideya. Makikita natin ang posisyong ito ni Locke (1956) sa mga sumusunod niyang pahayag:

Ang susunod na dapat isaalang-alang ay kung paano nagkakaroon ng mga panlahatang salita. Dahil ang lahat ng mga bagay na umiiral ay mga partikular, paano nagkakaroon ng mga panlahatang salita, o kaya, saan natin matatagpuan ang mga panlahatang kalikasan na inaakalang tinutukoy ng mga salitang ito? Ang mga salita ay nagiging panlahatan kapag ang mga ito ay ginagawang mga tanda para sa mga panlahatang ideya; at ang mga ideya ay nagiging panlahatan sa pamamagitan ng paghihiwalay sa mga ideyang ito ang mga pangyayaring nagaganap sa loob ng panahon at espasyo, at ang iba pang mga ideya na maaaring tumukoy sa mga ideyang ito sa ganito o ganoong partikular na pag-iral. Sa ganitong paraan ng abstraksiyon ang mga ideyang ito ay nagagawang kumatawan ng mas maraming indibiduwal sa halip na isa....²⁷ (p. 70)

At ang pangatlo naman ay tinatawag na Nominalismo (o Positibismong Pananaw), na nagpapalagay na, tulad ng Konseptuwalismo, ang mga unibersal ay hindi rin umiiral; subalit, kontra sa Konseptuwalismo, ang kahulugan ng mga panlahatang salita ay hindi ang mga panlahatang konseptong tinutukoy nito. Ang tinutukoy ng mga panlahatang salita, ayon sa pananaw ng Nominalismo, ay ang grupo ng mga partikular na bagay (na maaaring mga partikular na ideya o mga partikular na konkretong bagay) na magkakahawig. Sabi nga ni George Berkeley (1956), isang pilosopong sumusunod sa ganitong pananaw:

Subalit tila ang isang salita ay nagiging panlahatan sa pamamagitan ng pagiging tanda, hindi ng isang abstrakto o panlahatang ideya, bagkus ay ng ilang partikular na ideya, na ang bawat isa sa mga ito ay magkakaibang ipinapahiwatig sa isip.... Naniniwala ako na tatanggapin natin na ang isang ideya na, titingnan lamang sa sarili nito, isang partikular, ay nagiging panlahatan kapag ito ay ginamit upang kumatawan sa lahat ng mga iba pang partikular na ideya na magkakapareho.²⁸ (pp. 122-123)

Kung babalikan natin ang halimbawa sa katangiang pula, ayon sa Nominalismo ang kapulahan o ang pagkapula ng mga bagay tulad ng medyas, kotse at T-shirt ay hindi iisa, kundi tatlo. Kaya lamang tinatawag ang tatlong katangiang ito sa iisang pangalan na "pula" ay dahil magkakahawig ang mga ito. Ayon pa sa pananaw na ito, ang mga panlahatang salita ay mga salitang kompleks na mahahati sa mga salitang simple, na ang kahulugan ay ang mga bagay na tinutukoy ng mga simpleng salitang ito. Ang mga bagay na ito lamang, ayon sa ganitong pananaw, ang tunay na umiiral. Kabilang sa ilang prominenteng pilosopo na may ganitong pananaw ay sina George Berkeley, David Hume, at ang mga pilosopo na binansagang mga *positibistang lohikal/empirisistang lohikal* (*logical positivists/logical empiricists*) tulad nina Rudolf Carnap at Moritz Schlick.

Ang teorya ng kahulugan ni Wittgenstein

Ang kahulugan bilang gamit ng salita

Dumako tayo ngayon sa teorya ng kahulugan ni Wittgenstein. Ating ipaliwanag muna ang mahahalagang aspekto ng teoryang ito bago

natin gamitin ito bilang pamamaraan sa pagsusuri ng mga palagay ng mga pananaw ng Realismo, Konseptuwalismo, at Nominalismo. Sa pangkalahatan, maaaring unawain ang teorya ni Wittgenstein bilang isang reaksiyon sa reperensiyal na teorya ng kahulugan—ang teorya ng kahulugan na nagsasaad na ang kahulugan ng isang salita ay ang partikular na bagay na tinutukoy nito. Ang ginawang modelo ni Wittgenstein sa paglalarawan ng teoryang ito ay ang ilang pahayag ni San Agustin kung saan ganito ang naging puna niya:

Ang mga salitang ito, sa aking pakiwari, ay nagbibigay sa atin ng isang partikular na larawan ng buod [o esensiya] ng wika ng tao. Ang larawang ito ay: ang mga indibiduwal na salita sa wika ay nagbibigay pangalan sa mga bagay—ang mga pangungusap ay binubuo ng ganitong mga salita.—Sa ganitong larawan ng wika makikita natin ang mga ugat ng sumusunod na ideya: Ang bawat salita ay may kahulugan. Ang kahulugang ito ay nakaugnay sa nasabing salita. Ito ay ang bagay na kinakatawan ng salita.²⁹ (Wittgenstein, 1953)

Upang ipakita ang limitasyon ng ganitong modelo, nagpalagay ng isang sitwasyon si Wittgenstein. Halimbawa raw ay utusan natin ang isang tao na bumili ng limang pulang mansanas, at bigyan natin siya ng isang kapisang papel kung saan nakasulat ang mga salitang “limang pulang mansanas.” Tumungo siya, halimbawa, sa tindahan at walang pasabi-sabi ay ibinigay ang kapisang papel sa tindera. Ang tindera naman ay kumuha ng limang pulang mansanas at ibinigay ang mga ito sa tao. Ang tanong ni Wittgenstein dito ay ito: paano nalaman ng tindera kung ano ang gagawin niya sa mga salitang “limang pulang mansanas,” o sa mas partikular, paano niya nalaman na ang kahulugan ng mga salitang ito ay dapat siyang kumuha ng limang pulang mansanas at ibigay ang mga ito sa tao kapalit ng pera. Sa ganitong sitwasyon, ayon kay Wittgenstein, ang kahulugan ng mga salitang “limang pulang mansanas” ay hindi ang pinagsama-samang kahulugan ng mga salitang “lima,” “pula,” at “mansanas” na inaakalang mga bagay na tinutukoy ng mga nasabing salita. Kung ang kahulugan lamang ng “limang pulang mansanas” ay ang mga bagay na tinutukoy ng mga salitang bumubuo nito, paano nalaman ng tindera ang kanyang gagawin pagkabasa niya sa mga salitang ito? Ganito ang paliwanag dito ni Wittgenstein: ang kahulugan ng mga salitang ito ay ang pagkakagamit ng mga ito sa nasabing partikular na sitwasyon.³⁰

Sa maraming sitwasyon—bagama't hindi sa lahat—kung saan ginagamit natin ang salitang “kahulugan” ito ay maaaring bigyang depenisyon ng sumusunod: ang kahulugan ng isang salita ay ang gamit nito sa wika.

At ang kahulugan ng isang pangalan ay kung minsan ipinapaliwanag sa pamamagitan ng pagturo sa tinutukoy nito.³¹
(Wittgenstein, 1953)

Hango sa mga pahayag na ito ni Wittgenstein, sa mga posibleng ibig sabihin ng salitang “kahulugan” sa maraming sitwasyon, ang ibig sabihin nito ay “gamit.” Dahil dito, minarapat ni Wittgenstein na intindihin ang mga salitang “kahulugan ng salita” bilang “gamit ng salita sa wika.”

Larong-wika

Ngayon, sa kanyang pagpapaliwanag sa “gamit ng salita sa wika,” nagpakilala si Wittgenstein ng isang konseptong tinawag niyang “larong-wika” (*language-game*). Kung hahanapan natin ng singkahulugan ang salitang “larong-wika” sa mga ordinaryong konsepto, maaaring intindihin ito bilang konteksto o sitwasyon kaya. Subalit ang pagpapakilala ni Wittgenstein ng konseptong ito ay may layuning bigyang-diin ang pagkakahawig ng ilang katangian ng paglalaro ng isang laro sa paggamit ng salita sa wika. Sa isa sa mga paliwanag ni Wittgenstein (1953) tungkol sa larong-wika, ganito ang kanyang mga pahayag:

Puwede rin nating isipin ang buong proseso ng paggamit ng mga salita sa seksiyon 2 na isa sa mga laro na sa pamamagitan ng mga ito natututunan ng mga bata ang kanilang katutubong wika. Tatawagin ko ang mga larong ito na mga “larong-wika” at tatalakayin ko minsan ang isang primitibong wika bilang isang larong-wika.

At ang mga proseso sa pagbibigay ng pangalan sa mga bato at sa pag-uulit ng mga salita pagkatapos sabihin ang mga ito ng isang tao ay maaari ring tawaging mga larong-wika. Isipin mo kung gaano karami ang gamit ng mga salita sa mga larong tulad ng *ring-a-ring-a-roses*.

Tatawagin ko rin ang kabuuan, na kinabibilangan ng wika at ng mga gawa na kinapapalooban ng wika, na "larong-wika."³²

Ang paghahambing ni Wittgenstein ng paggamit ng salita sa wika sa paglalaro ng isang laro ay nagbunga ng mga sumusunod na mga katangian ng mga larong-wika.

Una, tulad ng mga laro, iba't iba ang lawak at antas ng mga larong-wika. Pansinin ang iba't ibang bilang ng mga manlalaro ng iba't ibang laro. Pansinin din ang mga larong pisikal at intelektuwal, at mga larong ang mga kagamitan ay simple at mamahalin. Tingnan naman natin ang mga larong-wika. Ang wika na ginagamit ng isang pamilya, ng mga tao sa palengke at sa loob ng dyip, o ang wika ng ina at ng kanyang sanggol ay mga larong-wika. Ang mga wikang ginagamit ng iba't ibang bansa ay mga larong-wika. Ang mga wikang ginagamit ng iba't ibang disiplina tulad ng Agham, Abogasya, at Matematika ay mga larong-wika. Ang isang larong-wika ay maaaring binubuo pa ng maliliit na larong-wika. Tulad ng larong basketbol, sa loob nito, marami pang ibang laro, tulad ng limahan, *one-on-one*, dalawahang, tatluhan, *shooting*, beinte-uno, at *three-six-nine*. Tingnan naman, halimbawa, ang larong-wika ng Agham, ito ay binubuo ng maraming mga larong-wika, tulad ng mga wika ng Pisika, Biyolohiya, at Kimika.

Pangalawa, ang mga hangganan ng mga larong-wika, kung saan ito nagsisimula at nagtatapos, ay malimit na hindi tiyak o eksakto. (Ngunit, ayon kay Wittgenstein, para sa mga natatanging layunin, ang mga hangganan ito ay maaaring tiyakin.³³) Tingnan muna natin ang mga hangganan ng mga laro. Tingnan, halimbawa, ang mga larong pangmesa, tulad ng mga larong ahedres, dama, at *chinese checkers*. Tingnan din ang mga larong ginagamitan ng bola tulad ng mga larong basketbol, balibol, tenis, at pingpong. Makikita natin na ang pagkakatulad at pagkakaiba ng mga katangian ng iba't ibang uri ng laro ay nagkakasanib-sanib. Kalimitan, ang pagkakaiba ng isang laro sa ibang laro ay kapareho naman nito sa iba pang laro. Ang basketbol at balibol, halimbawa, ay parehong gumagamit ng bola. Ngunit masasabi nating ganito ang kaibahan ng basketbol sa balibol: ang bola sa basketbol ay ibinubuslo, ang bola sa balibol ay hindi. Subalit mapapansin natin na ang bola sa *golf* ay isinusyut din. Masasabi naman na ang kaibahan ng basketbol at *golf* ay ang pagtambog ng bola ng basketbol. Subalit ang bola sa *soccer* ay tumatambog at isinusyut din. Ganoon

din ang mga hangganan ng mga larong-wika. Ating itanong, halimbawa: Saan ba ang mga hangganan ng larong-wika ng Matematika? Ang larong-wika ng Pisika ay gumagamit din ng larong-wika ng Matematika. Ang larong-wika ng Ekonomiya ay gumagamit din ng larong-wika ng Matematika. Pansinin din ang mga larong-wika ng Politika, Ekonomiya, at Sining, saan ba ang mga hangganan nito?

- At pangatlo, tulad ng mga laro, ang mga larong-wika ay ginagabayan ng mga patakaran. Sa larangan ng mga laro, kung hindi natin alam ang mga patakaran ng mga ito, hindi natin malalaro ang mga ito. Tingnan halimbawa ang larong ahedres, na kalimitang ginagawang halimbawa ni Wittgenstein. Ang larong ahedres ay may mga patakaran sa mga puwedeng galaw ng mga piyesa nito sa *chessboard*, at sa kung kailan masasabi na ang isang manlalaro ay nanalo o natalo, o kaya naman ay kung tabla ang laro. Kung hindi natin alam ang mga patakarang ito, hindi natin malalaro ang larong ahedres. Ang mga salita sa isang larong-wika ay parang mga piyesa sa larong ahedres. Ang mga patakaran ng isang larong-wika ang nagsasabi kung paano gagamitin ang mga salita nito para magpahiwatig ng mga bagay-bagay.

Kaugnay ng mga patakaran sa mga larong-wika, ang isang maaaring katanungan ay sino o ano ang nagtatakda ng mga ito. Ang sagot ni Wittgenstein: tulad din ng mga laro, ang mga patakaran ng mga larong-wika ay napagkasunduan lamang.³⁴ Ibig sabihin, tayo lamang ang gumagawa ng mga patakarang gumagabay sa ating paggamit ng wika. Sa partikular, ang komunidad ng mga tagapagsalita ng isang larong-wika ang nagpapasya sa mga patakaran ng paggamit ng kanilang mga salita sa loob ng nasabing larong-wika. Binibigyang-diin ng ganitong obserbasyon na ang mga patakaran sa wika ay hindi nakabatay sa anyo o estruktura ng mundo o kaya naman ay sa estruktura ng ating pag-iisip. Sa puntong ito, lumilihis si Wittgenstein sa isang pilosopikal na tradisyon na ang paniniwala ay ang wika ay may esensiyal na estruktura na nagsasalaming ng estruktura ng mundo o kaya naman ay ng estruktura ng ating pag-iisip. Ang ganitong paniniwala ay bunga ng kagustuhang maipaliwanag sa siyentipikong pamamaraan (o sa pamamaraang tulad ng sa Matematika) kung paano nagiging makahulugan ang mga salita. At ang di-pagsang-ayon ni Wittgenstein sa tradisyong ito, na ating mahihinuha sa kanyang mga halimbawa, ay hango sa kanyang obserbasyon na maraming mga konkretong sitwasyon sa ating paggamit ng wika ang hindi maipaliwanag ng nasabing tradisyon, na kaya namang maipaliwanag ng kanyang alternatibo—ang kanyang “gamit sa larong-wika.”

Hango sa nabanggit na tatlong katangian ng mga larong-wika, ibig ko ngayong magbigay ng ilang implikasyon nito sa pagsusuri ng kahulugan ng isang salita. Unang-una, ang isang salita ay walang kahulugan sa labas ng isang larong-wika. Ito ay dahil sa ang mga patakaran ng isang larong-wika ang nagsasaad kung paano gagamitin ang isang salita. Kaya naman dapat nating iwasan ang pagtatanong ng kahulugan ng mga salita na labas sa isang larong-wika. Halimbawa, sa halip na ating itanong ang kahulugan ng *katarungan*, ating itanong ang gamit ng salitang "katarungan" sa isang larong-wika—tulad halimbawa ng gamit nito sa mga larong-wikang tulad ng demokrasya, komunismo, o relihiyon.

Pangalawa, dapat nating isipin na walang iisang kahulugan ang isang salita. Ito ay dahil hindi lamang iisa ang larong-wika na mapaggagamitan ng isang salita. Ang isang salita ay tulad ng isang bola na nag-iiba ng gamit sa iba't ibang uri ng laro. Batay dito, dapat tayong maging bukas sa posible pang kahulugan ng isang salita, bukod sa kahulugang alam na natin. Ang hindi pagiging bukas sa maraming kahulugan ng isang salita ay kalimitang nagbubunga ng di-pagkakaunawaan at pagiging makitid ng pananaw.

Pangatlo, dahil ang mga hangganan ng mga larong-wika ay hindi palaging malinaw, madaling mag-iba ang gamit ng mga salita. Sa pamamagitan lamang, halimbawa, ng ngiti ng labi o kindat ng mata, maaaring mag-iba na ang kahulugan ng mga salita. Halimbawa, ang seryosong pagsasabi na ang isang binibini ay maganda at ang patawang pagsasabi nito ay may magkaibang kahulugan. Kung minsan naman, mahirap malaman kung ang isang tao ay nagbibiro o seryoso sa kanyang mga sinasabi. Ngunit malalaman natin ito kung mahusay tayo sa pagsusuri ng mga patakaran ng mga larong wika.

Pang-apat, hindi tayo dapat padalos-dalos sa paghuhusga sa tamang gamit o kahulugan ng isang salita. Ito ay dahil sa ang tama o mali sa paggamit ng isang salita ay nakasalalay sa mga patakaran ng mga larong-wika. Ang paghuhusga sa tamang paggamit ng isang salita ay kailangang nasa loob ng isang larong-wika. Halimbawa, sa larong-wika ng panitikan, malaya tayong gumamit ng mga mabubulaklak na salita, tulad ng "ang ibon ay kumakanta habang ang mga dahon ay sumasayaw." Ngunit sa larangan ng agham at matematika, dapat tayong maging eksakto sa ating pananalita.

At panglima, hindi rin tayo dapat padalos-dalos sa paghuhusga sa kalinawan o kalabuan ng gamit ng isang salita, dahil nakasalalay rin ito sa mga patakaran ng mga larong-wika. Sa larangan ng Matematika, dapat tayong maging eksakto. Ngunit sa karaniwang sitwasyon, sabi nga ni Wittgenstein, kapag sinabi natin na "tumayo ka diyan," kaagad nang malinaw ito kahit hindi natin sabihin ang eksaktong layo at lokasyon ng lugar.³⁵

Anyo ng buhay

Bukod sa nabanggit na tatlong mga katangian ng larong-wika na hango sa paghahambing ng paggamit ng wika sa paglalaro ng mga laro, mayroon pang isang mahalagang sinabi si Wittgenstein tungkol sa larong wika. Ayon kay Wittgenstein, ang larong-wika ay riakaugnay sa isang anyo ng buhay (*form of life*). Tingnan natin ang kanyang mga pahayag tungkol dito:

Ngunit ilan ang mga uri ng pangungusap na naririyang? Halimbawa, pahayag, tanong, at utos?—Mayroong napakaraming uri: napakaraming magkakaibang uri ng gamit ng mga tinatawag nating mga "simbolo," mga "salita," mga "pangungusap." At ang karamihang ito ay hindi isang bagay na tapos, na sadyang naririyang na; subalit mga bagong uri ng wika, mga bagong uri ng larong-wika, na masasabi natin na, umiral, at ang mga iba ay nagiging laos at nakakalimutan na. (Maaari tayong makakuha ng *pahapyaw na larawan* nito sa mga pagbabago sa matematika.)

Dito ang salitang "larong-wika" ay hinahangad na mabigyang-diin ang katotohanan na ang *pagsasalita* ng wika ay bahagi ng isang gawain, o ng isang anyo ng buhay.³⁶ (Wittgenstein, 1953)

Sa aking pagkakaunawa, dito nagtatapos ang pagkakatulad ng larong-wika sa mga laro. Ang larong-wika ay hindi isang uri lamang ng laro o kaya ay pumapailalim lamang sa kategorya ng laro. Ang salitang "laro" sa larong-wika ay binibigyang-diin lamang ang mga katangian kung saan may pagkakahalintulad ang larong-wika sa mga laro. Sa mas partikular na pananalita, kapag gumagamit tayo ng mga salita sa isang larong-wika, sa ilang aspekto, tayo ay parang naglalaro; subalit hindi natin dapat isipin na

tayo ay naglalaro lamang. Malaki ang pagpapahalaga ni Wittgenstein sa wika, kaya hindi niya nais tingnan ang wika bilang isang laro lamang.

Hango sa nabanggit na mga pahayag ni Wittgenstein, ang isang larong-wika ay hindi lamang binubuo ng mga salita na ginagamit ayon sa mga patakaran; binubuo rin ito ng mga gawain na tinatawag niyang mga anyo ng buhay. Subalit maaaring itanong: saan nagkaiba ang mga gawaing tinatawag na mga anyo ng buhay sa mga gawain sa mga laro? Makatutulong sa usaping ito ang isa sa mga naunang pahayag ni Wittgenstein tungkol sa larong-wika (ang kanyang pahayag sa "Notes for Lectures on Private Experience and 'Sense-Data'"). Ito ang kanyang sinabi:

Tinatawag natin ang isang bagay na isang larong-wika kapag ito ay may partikular na bahaging ginagampanan sa ating buhay bilang mga tao.³⁷ (Wittgenstein, sa Morick, 1970, p. 177; binanggit ni Zabeth sa Klemke, 1971)

Hango sa pahayag na ito, mahihinuha natin na ang mga anyo ng buhay ay mga gawaing may kinalaman sa ating buhay bilang mga tao. Ang mga larong-wika, samakatwid, ay mahalagang bahagi ng ating pag-iral bilang mga tao, at hindi lamang para sa ating libangan o aliwan tulad ng mga laro. Ano naman ang pilosopikal na implikasyon ng kaugnayan ng mga larong-wika sa mga anyo ng buhay? Si Wittgenstein, sa kontekstong ito, ay gumawa ng pagkakaiba sa pagitan ng likas o natural at artipisyal na wika (*natural vs. artificial language*). At ang pag-iibang ito ay siyang ginamit niyang pamamaraan upang batikusin ang proyektong pilosopikal tungkol sa pagbubuo ng ideyal na wika (*ideal language*)—ang wikang pinaniniwalaang magsasalamin ng esensiyal na estruktura ng daigdig.³⁸

Batay sa kaugnayan ng larong-wika sa anyo ng buhay, ang natural na wika ay ang wikang nakaugnay sa buhay, samantalang ang artipisyal na wika ay ang wikang hindi nakaugnay sa buhay. Maaari nating sabihin dito na ang natural na wika ang siyang itinuturing ni Wittgenstein na lehitimong wika, samantalang ang artipisyal na wika naman, gaya ng metapora ni Wittgenstein—"Dahil ang mga suliraning pilosopikal ay umuusbong kapag ang wika ay nagbabakasyon"³⁹ (Wittgenstein, 1953)—ay maaaring tawaging *wikang nagbabakasyon*. At para kay Wittgenstein, ang wikang pinaniniwalaang ideyal ay isang halimbawa ng wikang nagbabakasyon. Ang pagbabakasyon ng wika, sa paniwala ni Wittgenstein, ay bunga ng paghahanap ng ilang pilosopo sa mga esensiyal na kahulugan ng mga salita.

Sa paghahanap na ito, inihiwalay ng mga nasabing pilosopo ang mga salita sa aktuwal na gamit ng mga ito. Sabi nga ni Wittgenstein (1953):

Kapag ginagamit ng mga pilosopo ang isang salita—“karunungan,” “kairalan,” “bagay,” “Ako,” “proposisyon,” “pangalan”—at sinusubukang alamin ang *esensiya* ng nasabing bagay, palagi dapat nating itanong sa ating mga sarili: ganito ba talaga ginagamit ang nasabing salita sa larong-wika na siyang orihinal na tahanan ng nasabing salita?—Ang gawin natin ay ibalik ang mga salita mula sa metapisikal patungo sa pang-araw-araw na gamit ng mga ito.⁴⁰

Samakatwid, ang isang larong-wika, para kay Wittgenstein, ay lehitimo lamang kung nakakabit ito sa mga konkretong sitwasyong nangyayari sa ating pang-araw-araw na pamumuhay—ang mga anyo ng buhay.

Mga puna at argumento ni Wittgenstein

Dumako na tayo ngayon sa mga batayan ng tatlong pananaw sa pagsusuri ng kahulugan ng mga panlahatang salita—ang mga pananaw muli ng Realismo, Konseptuwalismo, at Nominalismo—sa pananaw ng teorya ng kahulugan ni Wittgenstein. Sa aking pagkaunawa, sa dalawang antas maaaring gawin ito. Sa unang antas, maaari nating gamitin ang mga argumento ni Wittgenstein laban sa reperensiyal na teorya ng kahulugan. Tulad ng naipaliwanag na, ang nasabing teorya ay ipinapalagay ng tatlong pananaw. Dahil dito, masasabi natin na, sa antas na ito, ang mga argumento ni Wittgenstein laban sa nasabing teorya ay mga argumentong bumabatikos sa pinakaugat ng pagtatalo sa pagitan ng mga nasabing pananaw. Sa ikalawang antas naman, maaari nating gamitin ang mga pagsusuri ni Wittgenstein sa mga konseptong pilosopikal na sentral sa mga palagay ng tatlong pananaw. At sa antas namang ito, maaari nating sabihin na ang pagbatikos sa tatlong pananaw ay nakasentro sa kani-kanilang mga partikular na palagay. Sa mga sumusunod, tatalakayin ko muna ang unang antas, at pagkatapos, ang ikalawa.

Ang isang palagay na tinatanggap ng lahat ng mga nabanggit na pamamaraan ng pamimilosopiya ay ito: ang kahulugan ng isang panlahatang salita ay ang bagay o mga bagay na tinutukoy nito, bagama't nagkakaiba ang mga pamamaraang ito sa kung anong uri ang nabanggit na mga bagay.

Ang palagay na ito ay matinding binabatikos ng teorya ng kahulugan ni Wittgenstein. Nakita na natin ang halimbawa ni Wittgenstein tungkol sa "limang pulang mansanas," kung saan ang reaksiyon o pagkakaintindi ng tindera sa mga salitang ito ay hindi maipapaliwanag kung ang kahulugan lamang ng mga salitang ito ay ang mga bagay na tinutukoy ng mga nasabing salita. Tingnan naman natin ang iba pang mga argumento ni Wittgenstein.

Unang-una, ayon sa teorya ng kahulugan ni Wittgenstein, ang pagtukoy sa isang bagay na umiiral ay isa lamang sa gamit ng salita. Totoo ito sa mga salitang tulad ng "silya," "mesa," "Francis," "Ulysses," "sapatos," at iba pa. Bukod sa pagtukoy sa isang bagay, marami pang ibang gamit ang salita, tulad ng pang-utos, pananong, panakot, panakit, at pampatawa. Dahil dito, hindi tamang sabihin na ang kahulugan ng salita ay ang bagay na tinutukoy nito. Ang sabihin na ang bagay na tinutukoy ng isang salita ang siyang kahulugan ng salita ay may implikasyong ang salitang hindi tumutukoy sa anumang bagay ay walang kahulugan. Hindi tama ang implikasyong ito dahil marami tayong mga salitang ginagamit hindi para tumukoy sa mga bagay, ngunit hindi natin sinasabi na ang mga salitang ito ay walang kahulugan. Sabi nga ni Wittgenstein, ang buong pahayag na "Si Ginoong N. N. ay patay na," ay may kahulugan pa rin at ang pahayag ay maaari pa ngang totoo kahit wala na ang taong tinutukoy ng salitang "Ginoong N. N."⁴¹

Ngayon, dahil ang pagtukoy sa isang bagay na umiiral ay isa lamang sa maraming gamit ng salita, ang isang salita ay hindi maaaring tumukoy sa isang bagay na umiiral kung hindi ito gagamitin na *panukoy* o bilang isang *pananalitang panukoy (referring expression)*⁴² para sa isang bagay na umiiral. Hindi nangyari na ang isang salita ay naunang tumukoy sa isang bagay kaya ginagamit natin ito bilang panukoy, bagkus ang isang salita ay ginamit muna natin bilang panukoy kaya ito ay tumutukoy sa isang bagay. Ibig sabihin, walang salita na *sadyang* isang pananalitang panukoy.⁴³ Ang pagiging pananalitang panukoy ng isang salita ay hango lamang sa larong-wika na pinaggamitan nito. At ang isang salita ay tumutukoy sa isang bagay dahil pinagpasyahan lamang ito ng mga manlalaro ng isang larong-wika.

Pangalawa, makikita natin na ang suliranin ng pagpapaliwanag ng kahulugan ng mga panlahatang salita ay maaari ring tingnan bilang suliranin rin ng kung anong uri ng pananalitang panukoy ang mga panlahatang salita. Ang mga ito ba ay mga salitang konkreto (mga salitang tumutukoy

sa mga konkretong bagay), salitang abstrakto (mga salitang tumutukoy sa mga abstraktong bagay), o salitang mental (mga salitang tumutukoy sa mga konsepto)? Ngayon, sa konteksto ng teorya ng kahulugan ni Wittgenstein, hindi tamang sabihin na may mga salita na sadyang tumutukoy sa isang partikular na uri ng mga bagay. Ito ay sa dahilang ang uri ng bagay na tinutukoy ng isang pananalitang panukoy ay nakasalalay rin sa pagkakagamit nito sa isang larong-wika. Sa partikular, ang kategorya ng isang pananalitang panukoy ay batay sa larong-wika ng ating tinatanggap na posisyong ontolohikal. Ang ating posisyong ontolohikal ay nagsasaad ng kung ano-anong uri ng mga bagay ang tinatanggap nating tunay na umiiral. Kaugnay nito, maaari nating gamitin sa talakayan ang salitang “linggwistikong pananaw” (*linguistic framework*) na ginamit ng pilosopong si Rudolf Carnap upang tumukoy sa larong-wika ng isang posisyong ontolohikal.⁴⁴ Alinsunod dito, ang isang pananalitang panukoy ay masasabi lamang na mental, pisikal, o metapisikal depende sa kung anong linggwistikong pananaw ang ating tinatanggap.

Halimbawa, ano ba ang kategorya ng salitang “Diyos”? Ito ay depende sa kung sa anong linggwistikong pananaw natin susuriin ang salitang ito. Kung gagamitin natin ang linggwistikong pananaw ng mga tradisyonal na relihiyon, ang salitang “Diyos” ay masasabing isang salitang metapisikal. Kung gagamitin naman natin ang linggwistikong pananaw na hindi tinatanggap ang pag-iral ng mga metapisikal na bagay, subalit tinatanggap ang pag-iral ng mga mental na bagay, ang salitang “Diyos” ay masasabing isang salitang mental lamang—ang ibig sabihin, ito ay tumutukoy lamang sa isang konsepto.

Kalimitan, kapag ang isang salita ay ginamit upang tukuyin ang isang bagay na ang pag-iral ay hindi tinatanggap ng linggwistikong pananaw o ontolohiya ng larong-wika ng isang pilosopo, ang nasabing salita ay tinatawag na di-tunay na pananalitang panukoy o kaya naman ay isa lamang *pananalitang nagpapanggap na panukoy*.⁴⁵ Ngunit, dahil na nga sa ang pag-iral ng bagay na tinutukoy ng isang salita ay depende sa ontolohiya ng larong-wika o linggwistikong pananaw na pinaggagamitan ng nasabing salita, hindi rin tamang sabihin na may mga salitang sadyang nagpapanggap lamang na panukoy.

Batay sa dalawang obserbasyon—una, ang isang salita ay nagiging isang pananalitang panukoy hindi dahil sa ito ay sadyang tumutukoy sa isang bagay na umiiral kundi dahil sa ito ay ginagamit upang tukuyin ang

isang bagay; pangalawa, ang kategorya ng isang pananalitang panukoy ay batay sa posisyong ontolohikal ng larong-wika na pinaggagamitan ng nasabing pananalitang panukoy—nararapat lamang sabihin na ang kahulugan ng isang pananalitang panukoy ay hindi ang bagay na tinutukoy nito, bagkus ang gamit nito na panukoy ng isang bagay sa isang partikular na larong-wika.

- Dumako naman tayo sa pangalawang antas ng pagpuna sa tatlong pananaw, kung saan ang mga argumento ni Wittgenstein ay laban sa mga partikular na palagay ng mga nasabing pananaw. Marami sa mga argumentong ito ay nakakalat sa kanyang aklat na *Philosophical Investigations*. Sa mga sumusunod, tatalakayin ko lamang ang mga naging tanyag o kilala sa mga ito.

Laban sa Realismo o metapisikal na pananaw, maaari nating gamitin ang mga puna ni Wittgenstein sa konsepto ng *esensiya* (*essence*). Ang mga punang ito ay makikita sa mga sumusunod niyang pahayag:

Tingnan halimbawa ang mga gawain na tinatawag nating mga “laro.” Ang ibig kong sabihin ay yaong mga larong pangmesa, mga larong baraha, mga larong ginagamitan ng bola, mga laro sa Olimpiada, at iba pa. Ano ang pinagkapareho ng lahat ng mga ito?—Huwag mong sabihin na: “Mayroon dapat na pinagkapareho, dahil kung wala hindi matatawag ang mga ito na mga ‘laro’”—sa halip ay *tingnan at pagmasdan* mo kung mayroon ngang pareho sa lahat ng mga ito.—Dahil kung titingnan mo ang mga ito wala kang makikitang bagay na pareho sa lahat, sa halip ang makikita mo ay ang mga pagkakahawig, pagkakaugnay, at ang buong pagkakahayanay ng mga ito. Uulitin ko: huwag kang mag-isip, sa halip ay tingnan mo!....⁴⁶ (Wittgenstein, 1953)

Sa aking pagkaunawa, ang punto ni Wittgenstein dito ay ito: hindi natin dapat isipin na dahil lamang sa ang isang grupo ng mga bagay o gawa ay tinatawag sa pamamagitan ng isang salita, mayroon dapat na isang bagay o katangian kung saan nagkakaiparepareho ang mga nabanggit na bagay o gawa. Ang isang bagay na ito ay tinatawag ng mga pilosopo na *esensiya*. Ang magpalagay kaagad ng mga *esensiya* sa mga grupo ng mga bagay o gawa na tinatawag sa isang salita ay isang karaniwan at malakas na gawi sa pamimilosopiya. Kaya paalaala ni Wittgenstein sa mga pilosopo:

“huwag kang mag-isip, sa halip ay tingnan mo!” Dahil baka naman walang isang bagay o katangian na pare-pareho sa mga bagay na tinatawag sa isang salita, bagkus ay mayroon lamang ang mga ito ng tinatawag ni Wittgenstein na mga *malapamilyang pagkakahawig* (*family resemblances*). Ito ang sinabi niya tungkol dito:

Wala akong maisip na mas magandang pananalita para ipakilala ang mga pagkakahawig na ito kaysa sa mga “malapamilyang pagkakahawig”; dahil ang iba’t ibang pagkakahawig ng mga miyembro ng isang pamilya: sa pangangatawan, hugis ng mukha, kulay ng mga mata, estilo ng paglalakad, pag-uugali, at iba pang mga katangian ay nagkakasanib-sanib at nagkakasalubong sa parehong paraan.—At sasabihin ko na: ang mga ‘laro’ ay bumubuo ng isang pamilya...⁴⁷ (Wittgenstein, 1953)

Ngunit paano ito naging argumento laban sa Realismo? Ayon muli sa pananaw ng Realismo, ang salitang ginagamit upang tukuyin ang isang grupo ng mga bagay o gawa ay isang panlahatang salita na sadyang tumutukoy sa isang metapisikal o abstraktong bagay na tinatawag na unibersal. Ngayon, ang mga unibersal ay isang uri ng mga esensiya—nakita natin ito kanina sa paliwanag ni Russell tungkol sa pilosopiya ni Plato. Ang mga unibersal ay mga esensiya na ang uri ng kairalan ay metapisikal, at bilang mga esensiya, ang mga unibersal ay pinaniniwalaang taglay ng lahat ng kabilang sa mga grupo ng mga bagay na maaaring tukuyin ng mga panlahatang salita. Ngayon, ayon kay Wittgenstein, hindi ito totoo sa lahat ng pagkakataon. Ito ay dahil sa may mga pagkakataong ang mga panlahatang salita ay tumutukoy lamang sa mga malapamilyang pagkakahawig.

Sa puntong ito, dapat din nating linawin na hindi rin naman sinasabi ni Wittgenstein na wala ngang mga esensiya. Ang atin lamang mahihinuha sa kanyang mga pahayag ay ito: hindi sa lahat ng pagkakataon ay may esensiya ang isang grupo ng mga bagay, at ito nga ay dahil sa halip na isang esensiya baka mayroon lamang mga malapamilyang pagkakahawig. Siguro, kung maghahanap tayo ng mga halimbawa ng mga grupong masasabi nating mayroong mga esensiya, makikita natin ito sa mga grupo ng mga organismo sa biyolohiya. Ngunit sa mga halimbawang ito, mapapansin natin na ang mga esensiya ay mga konkretong katangian, tulad ng pagkakaroon ng *mammary glands* ng mga *mammal*. Samantala, ang mga

esensiyang tinutukoy ng mga pilosopo ay hindi konkreto: kalimitang metapisikal, kung hindi mental ang mga ito. At marahil, dahil wala lang silang makitang konkretong esensiya kaya ang paliwanag kaagad nila ay mayroon pa ring esensiya kaya nga lamang, metapisikal ito—na tulad na nga ng mga unibersal. Ang alternatibo ni Wittgenstein ay kung wala tayong makitang konkretong esensiya, hindi kaagad ang metapisikal na esensiya ang kasagutan, dahil mayroon pang isang alternatibong kasagutan: ang mga malapamilyang pagkakahawig.

Ang puna ni Wittgenstein sa paniniwala sa mga esensiya ay maaari ring sabihin laban sa Konseptualismo. Ito ay dahil sa ang mga tinatawag na *panlahatang ideya* o *general ideas* ay pawang mga esensiya rin. Ang ipinagkaiba lamang ng mga unibersal sa mga panlahatang ideya ay ito: ang mga unibersal ay mga metapisikal na bagay samantalang ang mga panlahatang ideya ay mga mental na bagay. Subalit bukod dito, mayroon pang mas malakas na argumentong makikita sa pilosopiya ni Wittgenstein laban sa Konseptualismo. At may kinalaman ito sa kanyang palagay na hindi posible ang *pribadong wika* (*private language*).

Ang pribadong wika ay tumutukoy sa isang wika kung saan ang kahulugan ng mga salita ay naiintindihan lamang ng gumagamit ng nasabing wika. Ang mga salita sa isang pribadong wika ay sinasabing tumutukoy sa mga pansariling bagay at proseso tulad ng ating mga pakiramdam, konsepto, at iba't ibang uri ng proseso ng kamalayan tulad ng pag-intindi, pag-alaala, pagdududa, at iba pa. Ang mga bagay at prosesong ito ay sinasabing pribado dahil ang tao lamang na nagtataglay ng mga ito ang may tuwirang kaalaman sa mga ito. Ang kahalagahan ng tanong sa posibilidad ng isang pribadong wika ay may kinalaman sa kung may kabuluhang pag-usapan ang ating mga konsepto o ideya. Kung ang kahulugan nga ng isang salita ay ang ideyang tinutukoy nito, dahil sa ang mga ideya ay mga pribadong bagay, ang nangyari dapat ay ganito: ang kahulugan ng nasabing salita ay pribado rin. At kung pribado ang kahulugan ng isang salita, wala sanang ibang nakakaunawa sa kahulugan ng salitang ito maliban sa taong gumagamit ng salitang ito. Ganito ang implikasyon nito sa ating usapin; naging pribado rin dapatang kahulugan ng mga panlahatang salita kung ang kahulugan nga ng mga ito ay ang mga panlahatang ideya na tinutukoy ng mga salitang ito. At maliwanag na ito ay walang katotohanan dahil sa nauunawaan naman natin ang kahulugan ng mga panlahatang salita sino man ang nagsabi nito.

May dalawang magkaugnay na paliwanag si Wittgenstein kung bakit hindi posible ang pribadong wika. Ang una ay may kinalaman sa mga patakaran tungkol sa kung paano gagamitin ang mga salita sa pribadong wika. Ang mga patakarang ito ay pribado rin dapat. Subalit ayon kay Wittgenstein, hindi posible ang pagsunod sa mga pribadong patakaran, dahil mawawalan ng pagkakaiba ang sumusunod na dalawang gawa: ang pag-iisip o paniniwala na sinusunod ang isang patakaran at ang totoo o aktwal na pagsunod sa isang patakaran.⁴⁸ Ang ibig sabihin, may mga pagkakataon na bagama't naniniwala tayo na sumusunod tayo sa isang patakaran, tayo pa rin ay nagkakamali. Ito ay dahil maaaring mali ang ating interpretasyon sa isang patakaran. Samakatwid, ang ating paniniwala na sumusunod tayo sa isang patakaran ay hindi ang batayan kung tayo nga ay sumusunod sa nasabing patakaran. Kung ang kabaligtaran—ang ating paniniwala na sumusunod tayo sa isang patakaran ay siyang batayan kung tayo nga ay sumusunod sa nasabing patakaran, ang mangyayari ay palagi tayong tama sa pagsunod ng mga patakaran—na hindi posible. Ang ikalawang paliwanag naman ay may kinalaman sa batayan kung paano malalaman o mahuhusgahan kung ang isang tao ay nagkamali sa pagsunod niya sa kanyang mga pribadong patakaran. Ayon kay Wittgenstein, ang kanyang memorya o alaala lamang ang kanyang magiging batayan. Ngunit kapag nagkamali naman ang memorya, wala nang iba pang batayan para ito malaman kundi ang memorya din. Ayon kay Wittgenstein, katulad ito ng sitwasyon kung saan ang pamamaraan para malaman kung tama ang mga balita sa isang partikular na pahayagan ay ang pagkumpara ng mga balitang ito sa mga balita sa ibang kopya ng parehong pahayagan.⁴⁹ At pahabol pa ni Wittgenstein, kung hindi ka lalabas sa iyong memorya o sa pribadong mundo ng iyong kamalayan para malaman kung ikaw ay tama, ang mangyayari ay kung ano ang tingin mong tama ang siyang magiging tama; at dito, mawawalan ng kabuluhan ang pagsabi ng salitang “tama.”⁵⁰

Ang argumentong ito laban sa Konseptuwalismo ay masasabi rin sa pananaw ng Nominalismo kung ang ipinapalagay na grupo ng mga partikular na tinutukoy ng mga panlahatang salita ay mga partikular na ideya. At ito ay sa simpleng dahilan na ang mga partikular na ideyang ito, gaya ng mga panlahatang ideya, ay mga pansariling bagay rin. Subalit bukod dito, mayroon pang mas malalakas na argumentong makikita sa mga pahayag ni Wittgenstein laban sa Nominalismo sa pangkalahatan (kahit na ang mga ipinapalagay na grupo ng mga partikular na tinutukoy ng mga panlahatang salita ay mga konkretong bagay rin). May kinalaman ang argumentong ito sa mga puna ni Wittgenstein sa mga konsepto ng

kasimplehan (*simplicity*) at ng kalinawan (*clarity*). Ang dalawang konseptong ito ay makikitang magkaugnay sa pananaw ng Nominalismo.

Ayon muli sa pananaw ng Nominalismo, ang isang panlahatang salita ay isang salitang kompleks (*complex term*),⁵¹ kaya ang kahulugan nito ay ang kombinasyon ng mga kahulugan ng mga simpleng pananalitang panukoy na bumubuo ng nasabing panlahatang salita. At ang mga kahulugan ng mga simpleng pananalitang panukoy ay ang mga simpleng bagay na tinutukoy ng mga ito (maging ang mga bagay na ito ay mga partikular na ideya o mga partikular na konkretong bagay). Sa ganitong pananaw, ang mga kahulugan ng mga simpleng pananalitang panukoy ay pinaniniwalaang mas malinaw kaysa sa kahulugan ng panlahatang salita. Tingnan muna natin ang puna ni Wittgenstein (1953) sa konsepto ng kasimplehan at ang pagiging kompleks:

Ngunit ano ba ang mga simpleng bagay na bumubuo sa katotohanan?—Ano ba ang mga simpleng bahagi ng isang silya?—Ang mga piraso ng kahoy na bumubuo nito? O ang mga *molecules*, o ang mga *atoms*?—Ang kahulugan ng “simple” ay: hindi kompleks? At dito ang punto ay: sa anong paraan ‘kompleks’? Ni walang kabuluhang pag-usapan nang tapos ang mga “simpleng bahagi ng isang silya”....

Kapag sinabi ko sa isang tao nang walang paliwanag: “Ang nakikita ko ngayon sa aking harapan ay kompleks,” magkakaroon siya ng karapatan na magtanong: “Ano ang ibig mong sabihin sa salitang ‘kompleks’? Dahil napakaraming bagay na maaari nitong ibig sabihin!”—Ang tanong na “Ang nakikita mo ba ay kompleks?” ay may katuturan lamang kung tayo ay nagkasundo na sa kung anong uri ng pagkakompleks—ang ibig sabihin, sa kung anong partikular na gamit ng nasabing salita—ang tinatalakay.⁵²

Malinaw sa mga nabanggit na pahayag ni Wittgenstein na ang konsepto ng kasimplehan o kung ano ang simple at kompleks ay nakasalalay sa nilalarong larong-wika. Tulad na nga ng nasabi, walang kahulugan ang mga konseptong ito sa labas ng isang larong-wika. At dahil sa napakaraming larong-wika na maaaring laruin, walang iisang natatangi at tapos na pagsusuri kung ano ang simple gaya ng gustong palabasin ng Nominalismong Pananaw. Tingnan naman natin ngayon ang puna ni Wittgenstein (1953) sa konsepto ng kalinawan:

Kapag sinabi ko: "Ang walis ko ay nasa sulok,"—ito ba ay isang pahayag tungkol sa tangkay at tambo ng walis? Maaari siguro nating palitan ito ng isang pahayag na sinasabi ang posisyon ng tangkay at ang posisyon ng tambo. At ang pahayag na ito ay siguradong mas sinuring anyo ng unang pahayag.—Subalit bakit ko tatawagin itong "mas sinuring anyo"?.... Halimbawa, sa halip na sabihin mo na "Dalhin mo sa akin ang walis," ang sinabi mo ay "Dalhin mo sa akin ang tambo ng walis at ang tangkay na nakakabit dito!"—Hindi ba ang sagot dito ay: "Gusto mo ba ng walis? Bakit sa kakaibang paraan mo pa ito sinabi?"—Mas malinaw niya bang naiintindihan ang sinuring pangungusap?—Ang sinuring pangungusap na ito ay, maaaring sabihin, nagagampanan rin ang layunin ng ordinaryong pangungusap, kaya nga lang ay sa mas maligoy na paraan.⁵³

Sa mga nabanggit na pahayag ni Wittgenstein, ipinapakita niya na, sa mga ordinaryong larong-wika, nagiging katawa-tawa ang paggamit ng mga salitang sinasabing malinaw ng Nominalismong Pananaw. Ang tanong ni Wittgenstein: ang kahulugan ba ng sinuring anyo ng isang pangungusap ("Dalhin mo sa akin ang tambo ng walis at ang tangkay na nakakabit dito.") ay mas malinaw sa orihinal na anyo nito ("Dalhin mo sa akin ang walis.")? Ito ang sagot ni Wittgenstein: depende kung mas nagagampanan ng sinuring anyo ang layunin ng orihinal na anyo ng pangungusap. At para kay Wittgenstein, tila parcho lamang na nagagampanan ng dalawang anyo ng pangungusap ang layunin ng mga ito, kaya hindi natin masasabing mas malinaw ang kahulugan ng sinuring anyo kaysa sa kahulugan ng orihinal na anyo ng nasabing pangungusap. Sa katunayan, maaari pa nga nating sabihin na mas malinaw ang kahulugan ng orihinal na anyo ng nasabing pangungusap, dahil, sa mga ordinaryong sitwasyon, katawa-tawa ang dating ng sinuring anyo nito—na maaaring magbunga ng pagdududa sa kung ano talaga ang layunin ng nagsabi ng (sinuring anyo ng) pangungusap na ito. Samakatwid, walang anyo ng pananalita na sadyang malinaw o di-malinaw. Ang isang pananalita, ano man ang anyo nito, ay malinaw kung nagagampanan nito ang layunin nito. Sabi nga ni Wittgenstein (1953):

Ang posteng pananda ay nasa ayos, kung, sa mga ordinaryong sitwasyon, ay nagagampanan nito ang layunin nito.⁵⁴

Ang konsepto ng *Pilipino*: Ilang pagninilay-nilay

Ang diskurso tungkol sa pagsusuri ng kahulugan ng mga panlahatang salita ay maaaring gamitin sa pagsusuri ng konsepto ng *Pilipino* o ng kahulugan ng salitang "Pilipino." Ang pagsusuri ng nasabing salita ay kritikal sa mga usapin na may kinalaman sa paghahanap o paglilinaw ng ating pambansang identidad. Ang mga usaping ito ay bunga ng ilang mga konsiderasyon na kinabibilangan ng mga sumusunod. Una, ang impluwensiya sa ating kultura ng mga dayuhang sumakop sa atin sa maraming taon. Ikalawa, ang paggamit ng mga Pilipinong intelektuwal sa kani-kanilang disiplina ng mga sinasabing "banyaga" o "kanluraning" pamamaraan ng pag-iisip. At ikatlo, ang pangamba na sa harap ng nangyayaring globalisasyon ang ating sariling kultura ay matatabunan ng kulturang dala-dala ng mga teknolohiya at produkto ng mga mas malalakas na bansa.

Hindi ko layunin na magbigay dito ng masusing pagsusuri sa konsepto ng *Pilipino*, dahil ito'y mangangailangan ng hiwalay na papel. Gusto ko lamang magbigay ng ilang mga pagninilay-nilay sa nasabing konsepto, ayon sa diskurso ng usapin sa papel na ito. Ang salitang "Pilipino," unang-una, ay isang salitang panlahatan dahil masasabi ito sa ilang bagay na partikular tulad ng mga partikular na tao o gawain. Kaugnay nito, ang salitang ito ay tumatayo bilang panaguri sa ilang pangungusap, tulad ng "Si Jose Rizal ay isang Pilipino," "Ang kulturang ito ay Pilipino," o "Ang pilosopiyang ito ay Pilipino." At gaya ng ibang panlahatang salita, ang kahulugan ng salitang "Pilipino" ay maaari ring suriin sa pananaw ng iba't ibang teoryang pilosopikal.

Ang isang posibleng pag-unawa sa kahulugan ng salitang "Pilipino" ay ito: tumutukoy sa iisang katangian o isang grupo ng mga katangian na taglay ng lahat ng maaaring tawaging Pilipino. Ang mga katangiang ito ay maaaring unawain bilang mga esensiya na di-nagbabago sa takbo ng panahon. Maaari lamang lumabo ang mga ito dahil sa pagkakatabon ng mga ito sa mga panlabas na impluwensiya, subalit maaari pa ring halungkatin at maipalabas muli. Sa pananaw na ito, estatiko o permanente ang kahulugan ng salitang "Pilipino." O kaya naman, ang mga katangiang ito ay maaaring unawain bilang mga konkretong katangian na nagbabago sa takbo ng panahon. Ang mga katangiang ito ay nababago, di lamang natatabunan, ng mga panlabas na impluwensiya. Sa pananaw namang ito, dinamiko o

ebolusyonaryo ang kahulugan ng salitang "Pilipino." Ang pagkakaiba ng dalawang pananaw na ito ay tulad ng pagkakaiba sa pananaw nina Aristotle at Darwin tungkol sa mga *species* sa kalikasan. Alam natin na para kay Aristotle, ang mga *species* ay permanente at batay sa mga esensiyang permanente sa kalikasan, at kabaligtaran naman para kay Darwin.

Bukod sa mga nabanggit na pag-unawa sa kahulugan ng salitang "Pilipino," napakarami pang posibleng gamit o maaaring ibig ipakahulugan sa paggamit ng nasabing salita. Tingnan, halimbawa, ang simpleng pahayag na "Si Peter ay isang Pilipino." Depende sa konteksto o larong-wika, napakarami ang posibleng ibig sabihin nito, kabilang na ang mga sumusunod: si Peter ay isang mamamayang Pilipino (sa diskursong legal), si Peter ay naninindigan para sa kapakanan ng mas nakakaraming Pilipino, si Peter ay may mga katangiang pisikal ng mga Pilipino, at si Peter ay may pag-uugaling Pilipino—na maaaring positibo o negatibo (Kung mga negatibong pag-uugali ang gustong ipakahulugan, ang nasabing pahayag ay isang pintas. Kung mga positibo naman, ito ay isang puri.) Tingnan din ang pananalitang "Pelikulang Pilipino." Ano ba ang kahulugan ng salitang "Pilipino" sa pananalitang ito? Napakarami, depende sa konteksto ng usapin. Kabilang dito ang mga sumusunod: wikang Filipino ang ginamit sa pelikula, sa bansang Pilipinas ginawa ang pelikula, mga Pilipino ang mga aktor at bida sa pelikula, ang sumulat ng kuwento ay Pilipino, and direktor ay Pilipino, at ang tema ng pelikula ay tumatalakay sa mga problemang pambayan ng mga Pilipino o sa mga aspekto ng kulturang Pilipino. Ang lahat ng mga katangiang ito ay mapapansing bihirang taglay ng isang pelikula na tinatawag na Pilipino, kalimitan dalawa o tatlo lamang. (Ito ay isang halimbawa ng tinatawag ni Wittgenstein na mga "malapamilyang pagkakahawig" ng isang grupo ng mga bagay kaya ang mga ito ay tinatawag sa iisang panlahatang salita.)

Sa harap ng ganitong obserbasyon, ang panganib ay ang pagiging dogmatiko na mayroon lamang iisa o tapusang pagsusuri sa kahulugan ng salitang "Pilipino." Ito ay tulad ng ilang pagsusuri sa kahulugan ng ilang salitang Filipino. Tingnan halimbawa ang pagsusuri sa kahulugan ng salitang "kapwa." May mga nagsasabi na ito raw ay isang salitang etikal para sa mga Pilipino, na nakikita sa mga gawaing "pakikipagkapwa."⁵⁵ Sa isang konteksto, maaaring totoo ito. Subalit, ganito rin ba natin uunawain ang salitang "kapwa" sa pahayag na "Si Pedro at Juan ay kapwa-magnanakaw"? Tingnan din ang salitang "Pilosopiyang Pilipino." May mga nagsasabing tumutukoy

ito sa Pilosopiya na gumagamit ng mga katutubong kategorya ng mga Pilipino. Hindi maipagkakailang totoo ito. Subalit sa ganito lamang bang paraan o aspekto nagiging Pilipino ang isang Pilosopiya? Ang mga Pilosopiya bang tinatawag na Aleman o Pranses ay gumagamit lahat ng mga katutubong kategoryang Aleman o Pranses? Sa pagsusuring aking ginawa sa isang sanaysay, ang Pilosopiya, bilang isang uri ng kamalayan, ay maaaring maging Pilipino sa antas ng paksa, layunin, pananaw (wika at mga kategoryang ginagamit), at panahon at lugar.⁵⁶ Isang aspekto lamang ang mga kategoryang ginagamit upang maging Pilipino (o di-Pilipino) ang isang Pilosopiya. Tingnan din ang mga pagsusuring ginawa ng ilang iskolar sa mga salitang “hiya,” “loob,” at “utang-na-loob.”

Tulad nga ng sinabi ni Wittgenstein, ang mga salita ay parang mga kagamitan na maaaring gamitin ayon sa layuning nais na makamit. Ang salitang “Pilipino” ay hindi naiiba sa mga salitang ito. Nag-iiba-iba ang kahulugan ng salitang ito ayon sa layunin ng paggamit nito—layunin na nakapaloob sa isang larong-wika. Sa ganitong pananaw, ang mga pahayag na may iisang kahulugan ang salitang “Pilipino” na tumutukoy sa mga esensiyal na katangian ng mga Pilipino ay hindi talaga mga pahayag na naglalarawan ng aktwal na mga gamit ng salitang “Pilipino” o ng mga aktwal na katangian o anyo ng buhay ng mga Pilipino. Kundi, ang mga pahayag na ito ay pawang mga ideyalisasyon, mga mungkahi, o mga pagbabatas ng kung ano dapat ang gamit ng salitang “Pilipino” o kung ano o ano-ano dapat ang mga katangian ng mga Pilipino. Sa ganitong konteksto ng usapin naman, bagamat may mga pagtatalo sa kari-kanilang konsepto ng dapat, hindi maikakaila ang magandang layunin ng mga nabanggit na pahayag: ang gawing positibo ang kahulugan ng pagiging Pilipino. Subalit alam natin sa kasaysayan ang naging kahihinatnan ng mga gustong ipilit ang kanilang iisang konsepto ng *dapat*: ang pagkawala di lamang ng mga anyo ng buhay kundi ng mga buhay mismo.

Konklusyon

Ang teorya ng kahulugan ni Wittgenstein, ayon sa ilang iskolar, ay may pangunahing layunin na magpalaya sa ilang pamamaraan ng pag-iisip o pamimilosopiya, na sa mahabang panahon ay nagkulong sa pag-iisip ng mga pilosopo.⁵⁷ Ang ganitong obserbasyon ay pinatutunayan ng mga sumusunod na pahayag ni Wittgenstein (1953):

Isang larawan ang nagkulong sa atin. At hindi tayo makalabas dito, dahil ito ay nasa wika natin at ang wika ay tila walang humpay na inuulit sa atin ito.⁵⁸

At ang mga pamamaraan ng pamimilosopiyang ito ay hango sa isang modelo ng pang-unawa kung paano nagkakaroon ng kahulugan ang mga salita sa isang pahayag: ang ipinapalagay ng reperensiyal na teorya ng kahulugan na ang kahulugan ng isang salita ay ang bagay na tinutukoy nito. Ito ang larawan na nagkulong sa pag-iisip ng mga pilosopong nagtatalo sa mga usaping ontolohikal. Hindi ikinakaila na mayroong mga sitwasyon na ginagamit ang mga salita upang tumukoy sa mga bagay na pinaniniwalaang umiiral at ito ang dahilan ng pagiging makahulugan ng mga salitang ito. Subalit hindi tama na gawing modelo ang ganitong gamit ng wika upang ipaliwanag ang kahulugan ng mga salita sa pangkalahatan o gumawa ng paghuhusga sa kahalagahan ng iba pang uri ng mga salita. Ito ay pinatunayan ni Wittgenstein sa pamamagitan ng kanyang mga argumento at mga konkretong halimbawa na halaw sa pang-araw-araw na pamumuhay. Ang ganitong metodolohiya ni Wittgenstein ay hindi nagkataon o di-sinasadya lamang. Ito ay alinsunod sa kanyang paniwala na ang buhay ang siyang ugat ng wika; kaya nararapat lamang na buhay ang gawing larangan sa pagsubok ng anumang teorya ng wika. At sa larangang ito ipinakita ni Wittgenstein ang mga kahinaan ng reperensiyal na teorya ng wika at ng iba't ibang mga posisyong pilosopikal na umusbong mula sa teoryang ito. Ang alternatibo ni Wittgenstein—ang kahulugan ng mga salita bilang mga gamit nito sa mga larong-wika, bukod sa kakayahan nitong maipaliwanag ang higit na maraming sitwasyon, ay isa ring pagpapahalaga sa mga umiiral na anyo ng buhay—buhay na siyang tahanan ng wika.

Mga Tala

¹Ang salitang “kairalan” ay aking gagamitin upang ipantukoy sa konsepto lamang ng *existence*—ibig sabihin, *existence per se* o *existence* na walang patungkol sa kung ito ay *existence* ng isang bagay. Samantala, ang “pag-iral” naman ay aking gagamitin upang tumukoy sa *existence* ng isang bagay.

²“The limits of my language mean the limits of my world.” L. Wittgenstein (1961), *Tractatus Logico-Philosophicus*, 5.6. (Ang lahat ng mga salin sa wikang Filipino na matatagpuan sa sanaysay na ito ay gawa ng may-akda.)

³“A picture held us captive. And we could not get outside it, for it lay in our language and language seemed to repeat it to us inexorably.” L. Wittgenstein (1953),

Philosophical Investigations, sec. 115. (Sa mga sumusunod na tala, aking gagamitin ang *PI* bilang daglat para sa *Philosophical Investigations* ni Wittgenstein.)

⁴*PI*, section 11: "Think of the tools in a tool-box: there is a hammer, pliers, a saw, a screw-driver, a rule, a glue-pot, nails, and screws.—The functions of words are as diverse as the functions of these objects."

⁵Ang isang sistema ng paniniwala tungkol sa kung ano-anong mga bagay ang umiiral sa daigdig o katotohanan ay tinatawag sa Pilosopiya na isang posisyong ontolohikal. (Ang salitang "ontolohiya" ay tumutukoy sa isang sangay ng Pilosopiya kung saan tinatalakay ang mga katanungan tungkol sa kairalan.) Ayon sa pilosopong si W. V. Quine (1972), mahalaga ang isang posisyong ontolohikal sa ating pag-unawa sa ating mga karanasan: "One's ontology is basic to the conceptual scheme by which he interprets all experiences, even to the most commonplace ones" (p. 549).

⁶George F. Seffler (1974): "Interest in language is by no means new; however, the increased intensity with which contemporary man reflects upon language is a distinguishing characteristic of our age. ... In contemporary philosophy a heightened intensity of interest exists over the philosophical problems of language.... Philosophy of language has become a pivotal theme for twentieth-century thinkers" (p. xix).

⁷Pagmasdan halimbawa ang mga sumusunod na pahayag ni Michel Foucault (1970): "Since man was constituted at a time when language was doomed to dispersion, will he not be dispersed when language regain its unity? And if that were true, would it not be an error—a profound error, since it could hide from us what should now be thought—to interpret our actual experience as an application of the forms of language to the human order?" (p. 386).

⁸Bukod sa mga pangngalang pambalana at pang-uri, ibinibilang din ni Bertrand Russell ang mga pandiwa at pang-ukol sa mga panlahatang salita. (Tingnan ang Russell, 1980, pp. 52-57.) Subalit ang aking pagsusuri sa sanaysay na ito ay nakatuon lamang sa mga pangngalang pambalana at pang-uri.

⁹Halimbawa, para kay Frege (1960a/1960b), bukod sa mga pangngalang pantangi, ang mga paglalarawang tiyak ay mga pangalang pantangi rin. Samantala hindi sumasang-ayon si Bertrand Russell (1956a/1956b/1956c/1980) dito. Sa sanaysay na ito, hindi ko na tatalakayin ang pagtatalong ito.

¹⁰"The way the problem arose for Plato was more or less as follows. Let us consider, say, such a notion as justice. If we ask ourselves what justice is, it is natural to proceed by considering this, that, and the other just act, with a view to discovering what they have in common. They must all partake of a common nature, which will be found in whatever is just and nothing else. This common nature, in virtue of which they are all just, will be justice itself, the pure essence the admixture of which with facts of ordinary life produces the multiplicity of just acts. Similarly with any other word which may be applicable to common facts, such as 'whiteness,' for example. The word will be applicable

to a number of particular things because they all participate in a common nature or essence. This pure essence is what Plato calls an 'idea' or 'form'" (Russell, 1980, p. 52).

¹¹Si Wittgenstein ang may-akda ng dalawang maimpluwensyang aklat na pinaniniwalaang may magkasalungat na teorya ng kahulugan: ang *Tractatus Logico-Philosophicus* at ang *Philosophical Investigations*. Ang teorya ng kahulugan na tinutukoy sa sanaysay na ito ay ang teorya ng kahulugan na nakapaloob sa aklat na *Philosophical Investigations*.

¹²Ang mga paniniwala sa pangkaraniwang pananaw ay mga paniniwalang hindi (o hindi pa) pinagdududahan.

¹³Ito ang dahilan kung bakit tinatawag ang loob ng kamalayan na pribado o pansariling daigdig (*private/subjective world*).

¹⁴Ito naman ang dahilan kung bakit tinatawag ang daigdig sa labas ng kamalayan na pampublikong daigdig (*objective/public world*).

¹⁵*Internal and external senses*. Tingnan ang epistemolohiya ng pilosopong si John Locke (sa Berlin, 1956).

¹⁶Tingnan halimbawa ang mga patunay sa pag-iral ng Diyos ni Sto. Tomas Aquinas (1954).

¹⁷Tingnan ang patunay sa pag-iral ng Diyos nina San Anselmo (1954) at Rene Descartes (1990).

¹⁸Tingnan ang "Three Postulates of Morality" ni Kant.

"They all proceed from the principle of morality.... These postulates are not theoretical dogmas, but suppositions practically necessary; while then they do [not] extend our speculative knowledge, they give objective reality to the ideas of speculative reason in general (by means of their reference to what is practical), and give it a right to concepts, the possibility even of which it could not otherwise venture to affirm.

"These postulates are those of *immortality*, *freedom*s positively considered (as the causality of a being so far as he belongs to the intelligible world), and the *existence of God*. The *first* results from the practically necessary condition of duration adequate to the complete fulfillment of the moral law; the *second* from the necessary supposition of independence of the sensible world, and of the faculty of determining one's will according to the law of an intelligible world, that is, of freedom; the *third* from the necessary condition of the existence of the *summum bonum* in such an intelligible world, by the supposition of the supreme independent good, that is, the existence of God" (p. 348).

¹⁹Tingnan ang VCD ng *Stephen Hawking: A brief history of time—an interactive adventure*, created by J. Mervis at R. Hairman.

²⁰Tingnan and diskusyon ni Immanuel Kant (1968) tungkol sa *space at time* sa kanyang librong pinamagatang *Critique of Pure Reason*. Bagama't si Kant ay naniniwala na ang *space at time* ay mga istruktura lamang ng ating mga pandama (*forms of sensibility*), gayunma'y naniniwala siya na ang pagiging nasa *space at time* ng ating mga nadaramang

bagay ang dahilan kung bakit ang mga bagay na ito ay nadarama nating may anyo na nagbabago.

²¹Kalimitan, ang mga pisikal o konkretong ideya ay hinahati sa mga simple at mga kompleks. Ang mga simpleng konkretong ideya ay iyong tuwirang kumakatawan sa mga bagay na pisikal. Samantala, ang mga kompleks na konkretong ideya naman ay iyong binubuo ng mga simpleng konkretong ideya. Dahil dito, ang mga kompleks na konkretong ideya ay di-tuwirang kumakatawan sa mga bagay na pisikal.

²²May mga pilosopong nagsasabi na ang mga metapisikal o abstraktong ideya ay pawañg mga kompleks na konkretong ideya lamang. Ang mga pilosopong ito ay iyong hindi naniniwala sa pag-iral ng mga abstraktong bagay.

²³Tingnan ang sanaysay ni G.E. Moore (1995) na pinamagatang "What is Philosophy" sa kanyang aklat na pinamagatang *Some Main Problems of Philosophy*.

²⁴Tingnan ang pragmatismo ni William James (1974).

²⁵"We shall therefore use the word 'universal' instead of the word 'idea,' to describe what Plato meant" (Russell, 1980, p. 53).

²⁶"The idea 'justice' is not identical with anything that is just: it is something other than particular things.... Not being particular, it cannot, by itself, exist in the world of sense. Moreover, it is not fleeting or changeable like the things of sense.... The truly real world, for Plato, is the world of ideas...." (Russell, 1980, pp. 52-53)

²⁷"The next thing to be considered is how general words come to be made. For since all things that exist are only particulars, how come we by general terms, or where find we those general natures they are supposed to stand for? Words become general by being made the signs of general ideas; and ideas become general by separating from them the circumstances of time and place, and any other ideas that may determine them to this or that particular existence. By this way of abstraction they are made capable of representing more individuals than one...." (Locke sa Berlin, 1956, p. 70)

²⁸"But it seems that a word becomes general by being made the sign, not of an abstract general idea, but of several particular ideas, any one of which it indifferently suggests to the mind.... I believe we shall acknowledge that an idea which, considered in itself, is particular, becomes general by being made to represent or stand for all other particular ideas of the same sort" (Berkeley sa Berlin, 1956, pp. 122-123).

²⁹*PI*, sec. 1: "These words, it seems to me, give us a particular picture of the essence of human language. It is this: the individual words in language name objects—sentences are combinations of such names.—In this picture of language we find the roots of the following idea: Every word has a meaning. This meaning is correlated with the word. It is the object for which the word stands."

³⁰Tingnan ang huling bahagi ng *PI*, sec. 1.

³¹*PI*, sec. 43: "For a large number of cases—though not for all—in which we employ the word 'meaning,' it can be defined thus: the meaning of a word is its use in the language.

"And the meaning of a name is sometimes explained by pointing to its bearer."

³²*PI*, sec. 7: "We can also think of the whole process of using words in [sec. 2] as one of those games by means of which children learn their native language. I will call these games 'language-games' and will sometimes speak of a primitive language as a language-game.

"And the processes of naming the stones and of repeating words after someone might also be called language-games. Think of much of the use of words in games like ring-a-ring-a-roses.

"I shall call the whole, consisting of language and the actions into which it is woven, the 'language-game.'"

³³Tingnan ang *PI*, sec. 66-67.

³⁴Tingnan ang *PI*, sec. 241.

³⁵Tingnan ang *PI*, sec. 88.

³⁶*PI*, sec. 23: "But how many kinds of sentence are there? Say assertion, question, and command?—There are countless kinds: countless different kinds of use of what we call 'symbols,' 'words,' 'sentences.' And this multiplicity is not something fixed, given once for all; but new types of language, new language-games, as we may say, come into existence, and others become obsolete and get forgotten. (We can get a rough picture of this from the changes in mathematics.)

"Here the term 'language-game' is meant to bring into prominence the fact that the speaking of language is part of an activity, or a form of life."

³⁷Sinabi ni Wittgenstein, "We call something a language game if it plays a particular role in our human life" (binaggit sa Morick, 1970, p. 177). Ang pahayag na ito ay binaggit rin ni Farrhang Zabeth sa kanyang sanaysay na pinamagatang "On language games and forms of life" (nasa Klemke, 1971, p. 331).

³⁸Tingnan ang *PI*, sec. 81, 97, at 98. Ang halimbawa ng ganitong proyekto ay ang proyekto ni Russell (1963) sa kanyang *Principia Mathematica*.

³⁹*PI*, sec. 38: "For philosophical problems arise when language goes on holiday."

⁴⁰*PI*, sec. 116.: "When philosophers use a word—'knowledge', 'being', 'object', 'I', 'proposition', 'name'—and try to grasp the essence of the thing, one must always ask oneself: is the word ever actually used in this way in the language-game which is its original home?—What we do is to bring words back from their metaphysical to their everyday use."

⁴¹Tingnan ang *PI*, sec. 40-41.

⁴²Ginagamit ko ang salitang "panukoy" upang tumukoy sa konsepto ng *referring expression*. Hindi ko ginagamit ang salitang "pantukoy" dahil ang salitang ito ay mayroon nang takdang gamit at kahulugan sa balarila (*a grammatical term for articles like "a", "an", or "the"*). Kung gagamitin ko ang salitang "pantukoy" para tumukoy sa konsepto ng *referring expression*, baka magkaroon ng kaguluhan sa pag-unawa ng aking mga gustong ipahayag.

⁴³Ayon kay Russell, ang isang salita o grupo ng mga salita ay maaaring maging isang pananalita o pariralang panukoy (*referring/denoting phrases*) kahit hindi naman talagang tumutukoy sa isang bagay na umiiral. Ang pagiging pananalitang panukoy ay batay lamang sa porma—na pagtayo bilang simuno sa isang pahayag o pangungusap (tingnan ang kanyang “On Denoting,” 1956a).

⁴⁴Tingnan ang sanaysay ni Carnap na pinamagatang “Empiricism, Semantics and Ontology” na matatagpuan sa *New Readings in Philosophical Analysis* (Feigl, Sellars, & Lehrer, 1972).

⁴⁵Tingnan halimbawa ang diskusyon ni Bertrand Russell tungkol sa kahulugan ng mga paglalarawang tiyak (*definite descriptions*) sa kanyang mga sanaysay na pinamagatang “On Denoting” (1956a) at “The Philosophy of Logical Atomism” (1956b), at ang diskusyon ni David Hume at ng mga logical positivists tungkol sa kahulugan ng mga salitang metapisikal.

⁴⁶*PI*, sec. 66: “Consider for example the proceedings that we call ‘games’. I mean board-games, card-games, ball-games, Olympic games, and so on. What is common to them all? – Don’t say: ‘There must be something common, or they would not be called “games”’—but look and see whether there is anything common to all.—For if you look at them you will not see something that is common to all, but similarities, relationships, and a whole series of them at that. To repeat: don’t think, but look!....”

⁴⁷*PI*, sec. 67: “I can think of no better expression to characterize these similarities than ‘family resemblances’; for the various resemblances between members of a family: build, features, colour of eyes, gait, temperament, etc. etc. overlap and criss-cross in the same way.—And I shall say: ‘games’ form a family....”

⁴⁸Tingnan ang *PI*, sec. 265.

⁴⁹Tingnan muli ang *PI*, sec. 202.

⁵⁰Tingnan ang *PI*, sec. 258.

⁵¹Ang salitang “kompleks” ay ginagamit bilang kabaligtaran ng salitang “simple”. Sa kontekstong ito, ang mga nabanggit na salita ay hindi tumutukoy sa kung madali o mahirap ang kahulugan ng isang salita, kundi sa kung ang kahulugan ng isang salita ay hindi na maaaring suriin o himayin (*simple*) o maaari pang suriin o himayin (*kompleks*).

⁵²*PI*, sec. 47: “But what are the simple constituent parts of which reality is composed?—What are the simple constituent parts of a chair?—The bits of wood of which it is made? Or the molecules, or the atoms? —‘Simple’ means: not composite. And here the point is: in what sense ‘composite’? It makes no sense at all to speak absolutely of the ‘simple parts of a chair’....”

If I tell someone without any further explanation: ‘What I see before me now is composite’, he will have the right to ask: ‘What do you mean by “composite”? For there are all sorts of things that that can mean!’—The question ‘Is what you see composite?’ makes good sense if it is already established what kind of complexity—that is, which particular use of the word—is in question.”

⁵³*PI*, sec. 60: "When I say: 'My broom is in the corner'—is this really a statement about the broomstick and the brush? Well, it could at any rate be replaced by a statement giving the position of the stick and the position of the brush. And the statement is surely a further analysed form of the first one.—But why do I call it 'further analysed'?.... Suppose that, instead of saying 'Bring me the broom,' you said 'Bring me the broomstick and the brush which is fitted on to it?'—Isn't the answer: 'Do you want the broom? Why do you put it so oddly?'—Is he going to understand the further analysed sentence better?—This sentence, one might say, achieves the same way as the ordinary one, but in a more roundabout way...."

⁵⁴*PI*, sec. 87: "The sign-post is in order—if, under normal circumstances, it fulfills its purpose."

⁵⁵Tingnan and diskusyon ni Virgilio Enriquez (1994):

"Thus, anyone looking for a core concept that would help explain Filipino interpersonal behavior cannot help but be struck by the superordinate concept of *kapwa*. It is the only concept which embraces both the categories of "outsider" (*ibang-tao*) and "one of us" (*hindi ibang-tao*).

"*Pakikipagkapwa* is much deeper and profound in its implications. It also means accepting and dealing with the other person as equal. The company president and the office clerk may not have an equivalent role, status, or income but the Filipino way demands and implements the idea that they treat one another as fellow human beings (*kapwa-tao*). This means a regard for the dignity and being of others.

"Aside from the socio-psychological dimension, *pakikipagkapwa* has a moral and normative aspect as a value and conviction. Situations change and relations vary according to environment. For example, *pakikipagkapwa* is definitely inconsistent with exploitative human transactions. Giving the Filipino a bad deal is a challenge to *kapwa* (-*tao*)" (pp. 45-47).

⁵⁶Tingnan ang dalawang sanaysay ng may-akda (1998/1999).

⁵⁷Halimbawa, sinabi ni Farhang Zabeth sa kanyang sanaysay na pinamagatang "On Language Games and Forms of Life" na: "Wittgenstein hopes that by inventing various LG's [language-games] he can dispel persisting metaphysical dogmas which portray language as a picture of the world—dogmas announced with finality by some philosophers, including the author of the *Tractatus*. The invention of LG's seems to be a way to free oneself from the picture [that] held us captive...." (Klemke, 1971, p. 350) Ito naman ang sinabi ni P. M. S. Hacker (1972): "Wittgenstein's main target here, as elsewhere in his later philosophy, is to free us of metaphysical prejudices" (p. 168).

⁵⁸*PI*, sec. 115: "A picture held us captive. And we could not get outside it, for it lay in our language and language seemed to repeat it to us inexorably."

Sanggunian

- Aquinas, T. (1954). *Summa theologica* (excerpts). In A. Fremantle (Ed.), *The age of belief* (pp. 144-179). New York: The New American Library, Inc.
- Berkeley, G. A. (1956). A treatise concerning human understanding. In S. I. Berlin (Ed.), *The age of enlightenment* (pp. 115-161). New York: The New American Library, Inc.
- Berlin, S. I. *The age of enlightenment*. (1956). New York: The New American Library, Inc.
- Carnap, R. (1972). Empiricism, semantics, and ontology. In H. Feigl, W. Sellars, & K. Lehrer (Eds.), *New readings in philosophical analysis* (pp. 585-596). New York: Meredith Corporation.
- Copi, I., & Cohen, C. (1998). *Introduction to logic* (6th ed.). Singapore: Prentice Hall.
- Descartes, R. (1990). *Discourse on the method of rightly conducting the reason and seeking for the truth in the sciences: Great books of the western world* (2nd ed.). Chicago: University of Chicago.
- English, L. J. (1977). *English-Tagalog dictionary* (16th Printing, 1991). Quezon City: Kalayaan Press, Mktg. Ent., Inc., Congregation of the Most Holy Redeemer.
- _____. (1986). *Tagalog-English dictionary* (15th Printing, 2000). Mandaluyong: Cacho Hermanos Inc., Congregation of the Most Holy Redeemer.
- Enriquez, V. (1994). *From colonial to liberation psychology: The Philippine experience*. Manila: DLSU Press.
- Foucault, M. (1970). *The order of things*. New York: Random House, Inc.
- Frege, G. (1960a). Function and concept. In P. Geach & M. Black (Eds.), *Translations from the philosophical writings of Gottlob Frege* (pp. 21-41). Oxford: Blackwell.
- _____. (1960b). On sense and reference. In P. Geach & M. Black (Eds.), *Translations from the philosophical writings of Gottlob Frege* (pp. 56-78). Oxford: Blackwell.
- Gadamer, H. G. (1931). *Philosophical hermeneutics* (D. E. Linge, Trans. & Ed.). Berkeley: Gibson; London: Allen and Unwinn.
- Hacker, P. M. S. (1972). *Insight and illusion*. Oxford: Oxford University Press.
- Hampshire, S. (1956). *The age of reason*. New York: The New American Library Inc.
- Heidegger, M. (1971). *On the way to language* (P. Hertz, Trans.). New York: Harper & Row.
- Husserl, E. (1976). *Ideas: General introduction to pure phenomenology* (W. R. Boyce, Trans.). California: University of California Press.
- James, W. (1974). *The meaning of truth*. New York: New American Library.
- Kant, I. (1968). *Critique of pure reason*. New York: Macmillan.

- Kenny, A. (1980). *Wittgenstein*. New York: Penguin Books.
- Klemke, E. D. (Ed.). (1968). *Essays on Frege*. Urbana: University of Illinois Press.
- _____. (Ed.). (1971). *Essays on Wittgenstein*. Urbana: University of Illinois Press.
- Locke, J. (1956). *An essay concerning human understanding*. In S. I. Berlin (Ed.), *The age of enlightenment* (pp. 30-112). New York: The New American Library Inc.
- Mabaquiao, N. M. (1998, January-December). Pilosopiyang Pilipino: Isang pagsusuri. *Philippine Social Science Review*, 55 (1-4), 203-215.
- _____. (1999). Kamalayang Pilipino: Isang pagsusuri. *Diliman Review*, 47 (1), 38-45.
- Malcolm, N. (1986). *Wittgenstein: nothing is hidden*. New York: Basil Blackwell.
- Moore, G. E. (1955). *Some main problems of philosophy*. In M. White (Ed.), *The age of analysis* (excerpts). New York: The New American Library, Inc.
- Morick, H. (1970). *Introduction to the philosophy of mind*. Chicago: Scott, Foresman & Co.
- Quine, W. V. (1972). On what there is. In H. Feigl, W. Sellars, & K. Lehrer (Eds.), *New readings in philosophical analysis* (pp. 545-554). New York: Meredith Corporation.
- Ramsey, F. P. (1950). Universals. *The foundations of mathematics and other logical essays*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Rorty, R. (Ed.). *The linguistic turn*. Chicago: University of Chicago Press.
- Russell, B. (1956a). On denoting. In R. C. Marsh (Ed.), *Logic and knowledge: Essays 1901-1950* (pp. 41-56). London: Allen & Unwin.
- _____. (1956b). The philosophy of logical atomism. In R. C. Marsh (Ed.), *Logic and knowledge: Essays 1901-1950* (pp. 175-282). London: Allen & Unwin.
- _____. (1956c). On the relations of universals and particulars. In R. C. Marsh (Ed.), *Logic and knowledge: Essays 1901-1950* (pp. 105-124). London: Allen & Unwin.
- _____. (1980). *The problems of philosophy* (9th impression). Oxford: Oxford University Press.
- _____. (1980). The world of universals. *The problems of philosophy* (9th impression). Oxford: Oxford University Press.
- Russell, B. & Whitehead, A. N. (1963). *Principia mathematica* (2nd ed.). London: Cambridge University Press.
- San Anselmo. (1954). Selected writings. In A. Fremantle (Ed.), *The age of belief* (pp. 88-97). New York: The New American Library.
- Sefler, G. F. (1974). *Language and the world*. N. J.: Humanities Press.
- Wittgenstein, L. (1953). *Philosophical investigations* (G. E. M. Anscombe, Trans.). New York: Macmillan Company.

_____. (1961). *Tractatus logico-philosophicus* (D. F. Pears & B. F. McGuinness, Trans.). London: Routledge & Kegan Paul.

Zabeth, F. (1971). On language games and forms of life. In E. D. Klemke (Ed.), *Essays on Wittgenstein* (pp. 328-373). Urbana: University of Illinois Press.

Date Received: September 8, 2000

Napoleon M. Mabaquiao, Jr. is Assistant Professor at the Department of Philosophy, University of the Philippines-Diliman, where he also serves as the Assistant to the Chairman. He received his B. A. degree in Philosophy (1987, *magna cum laude*) and M. A. in Philosophy (1993) both from the University of the Philippines Diliman. He specializes in the fields of Business Ethics, Philosophy of Language, Phenomenology and Existentialism, and Filipino Philosophy.